

KUM'DAN KENT'E
Patara Kazılarının 25 Yılı

Uluslararası Sempozyum Bildirileri, 11-13 Kasım 2013 Antalya

FROM SAND INTO A CITY
25 Years of Patara Excavations

Proceedings of the International Symposium of 11-13 November 2013 Antalya

AYRIBASIM / OFFPRINT

PATARA VII. 1

KUM'DAN KENT'E
Patara Kazılarının 25 Yılı

Uluslararası Sempozyum Bildirileri, 11-13 Kasım 2013 Antalya

FROM SAND INTO A CITY
25 Years of Patara Excavations

Proceedings of the International Symposium of 11-13 November 2013 Antalya

ISBN 978-605-5607-74-2

© 2015 Ege Yayınları – Havva İşkan – Fahri Işık
İstanbul

Bütün hakları saklıdır.

Baskı / Printed by

Oksijen Basım ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.

100. Yıl Mah. Matbaacılar Sit. 2. Cad. No: 202/A Bağcılar-İstanbul

Tel: +90 (212) 325 71 25 Fax: +90 (212) 325 61 99

Sertifika No: 29487

Yapım ve Dağıtım / Production and Distribution

Zero Prodüksiyon Kitap-Yayın-Dağıtım Ltd. Şti.

Abdullah Sokak, No: 17, Taksim, 34433 İstanbul/Türkiye

Tel: +90 (212) 244 7521 Faks: +90 (212) 244 3209

e.mail: info@zerobooksonline.com

www.egeyayinlari.com

www.zerobooksonline.com

PATARA

VII.1

HAVVA İŞKAN – FAHRİ İŞIK

KUM'DAN KENT'E

Patara Kazılarının 25 Yılı

Uluslararası Sempozyum Bildirileri, 11-13 Kasım 2013 Antalya

FROM SAND INTO A CITY

25 Years of Patara Excavations

Proceedings of the International Symposium of 11-13 November 2013 Antalya

YAYINLARI

*Bu kitabın basımı,
sponsorluğunu Kenan Işık'ın yaptığı
“Uygarlık Anadolu'da Doğdu” kitabının satış geliri ile gerçekleşmiştir.*

İçindekiler / Contents

Önsöz.....	IX
<i>Havva İŞKAN, Fahri IŞIK</i>	
1988 - 2013: Patara Kazılarının 25 Yılı.....	1
<i>Havva İŞKAN</i>	
Lykia'nın Erken Dönemlerine Ait Bir Anahtar Yerleşim: Çaltılar Höyük ve Çevresi.....	21
<i>Belgin AKSOY</i>	
Patara Küçük Hamam: Kazı Öncesi Düşünceler.....	33
<i>Şevket AKTAŞ</i>	
Oinoanda: Forschungen in der Stadt des Diogenes.....	47
<i>Martin BACHMANN</i>	
Likya Bölgesi Eskil Yerleşimlerinin Su Mühendisliği Dizgeleri.....	67
<i>N. Orhan BAYKAN – Nesrin BAYKAN – Seyhun TÜRK</i>	
Patara in the Bronze Age - An Evaluation of the Archaeological and Historical Evidence.....	89
<i>Ralf BECKS</i>	
Lykia'da Arıcılık: Seren ve Çevre Duvarlı Arılıklar Işığında Antik Geleneği Arayış.....	97
<i>Süleyman BULUT</i>	
Karia-İonia Tipi Kurtağzı Kanca: Letoon, Leto Tapınağı Örnekleri.....	133
<i>M. Baki DEMİRTAŞ</i>	
Genel Hatları ile Lykia ve Karia İlişkileri Üzerine Bazı Notlar.....	145
<i>Adnan DİLER</i>	
Ölü Gömme Gelenekleri Işığında Kabalis - Milyas - Lykia İlişkileri.....	187
<i>F. Eray DÖKÜ</i>	
The Ceramics from Patara: Investigations, Productions and Trade Past Studies - Future Projections.....	199
<i>Erkan DÜNDAR</i>	
Agonistische Inschriften von Patara.....	229
<i>Helmut ENGELMANN</i>	
Liman Hamamı 2010-2013 Yılı Kazı Çalışmaları.....	239
<i>Serap ERKOÇ</i>	
Patara Kazılarında Ele Geçen Bir Grup İnsan İskeletinin Antropolojik Açından Değerlendirilmesi.....	253
<i>Ayla Sevim EROL – Alper Yener YAVUZ</i>	

Town and 'Meta-Town'? Considerations on the Urban Development of Patara.....	273
<i>Joachim GANZERT</i>	
Arykanda'da Ölüm Nekropoller ve Ölü Gömme Adetleri.....	289
<i>Ayça GERÇEK</i>	
Patara Antik Kenti Koruma ve Planlama Süreci.....	307
<i>Melike GÜL</i>	
Erzincan-Altıntepe Kalesi.....	329
<i>Mehmet KARAOSMANOĞLU</i>	
Beydağları Yüzey Araştırmaları.....	339
<i>İsa KIZGUT</i>	
Rhodiapolis Nekropolü.....	357
<i>İsa KIZGUT</i>	
Überlegungen zu einem Monumentalgrab aus der Tepecik-Nekropole von Patara.....	369
<i>Mustafa KOÇAK</i>	
Predynastic Lycia and Patara: What is the Evidence?.....	385
<i>Frank KOLB</i>	
Letoon Tiyatrosunda 2011-2012 Yıllarında Gerçekleştirilen Jeofizik Destekli Arkeolojik Araştırmalar Ön Rapor.....	417
<i>Sema ATİK KORKMAZ – İsmail ERGÜDER – Ezel BABAYİĞİT</i>	
Die marmorne Wanddekoration der Weststoa der Agora von Patara.....	425
<i>Sabine MÖLLERS</i>	
Letoon Üç Dilli Yazıtı Üzerine El Bir Değerlendirme.....	437
<i>Selin ÖNDER</i>	
Lykia, Pamphylia ve Pisidia Arasındaki Tarihsel ve Kültürel İlişkiler.....	445
<i>Mehmet ÖZHANLI</i>	
Patara'da 1989-1990 Yıllarında Kazılan Bizans Kiliseleri.....	451
<i>Haldun ÖZKAN</i>	
The Cemetery Church at the Tepecik Necropolis of Patara. A Preliminary Report.....	463
<i>Urs PESCHLOW</i>	
Tralleis Batı Nekropolü Mezar ve Buluntuları.....	475
<i>Ash SARAÇOĞLU</i>	
A Legal Text and Other Fragments of Hellenistic Inscriptions from Patara.....	497
<i>Christof SCHULER</i>	
Patara Kent İçi Su Dağıtım Yapıları.....	507
<i>Feyzullah ŞAHİN</i>	
Likya'nın Yazı Sistemi Hakkında Değerlendirmeler.....	525
<i>Recai TEKOĞLU</i>	
Olympos Piskoposu Methodios ve Olympos Kenti.....	535
<i>B. Yelda OLCAY-UÇKAN – Levent KAYAPINAR</i>	

Pottery Finds from the Winery in the West Agora of Xanthos.....	545
<i>Burhan VARKIVANÇ</i>	
Batı Torosların Deprem Üreten Yapıları Burdur-Fethiye Fay Zonu, Finike ve Rodos Basenlerinin Jeolojisi ile Antik Kentlerin İlişkisi.....	559
<i>Cenk YALTIRAK – İrem ELİTEZ – Serap ERKOÇ</i>	
Kemah Kalesi Kazısı.....	569
<i>Hüseyin YURTTAŞ – Haldun ÖZKAN – Zerrin KÖŞKLÜ – Deniz BULUT – Muhammet Lütfü KINDİĞİLİ</i>	
<i>Euergetes</i> and City. The Testamentary Donation of Tiberius Claudius Flavianus Eudemos for Hadrianic Patara.....	583
<i>Klaus ZIMMERMANN</i>	
Patara und die Städte des Xanthostales. Urbane Standards und ihre Entwicklung.....	593
<i>Martin ZIMMERMANN</i>	
Patara Kazılarının “25 Yılı” İçinde Hellas’tan Anadolu’ya Yön Değiştiren Lykia Uygarlığı.....	603
<i>Fahri IŞIK</i>	
Lykian Civilization’s Transition from Hellas to Anatolia During the “25 Year” Period of Patara Excavations.....	619
<i>Fahri IŞIK</i>	

Önsöz

“...Ayın 9. günü Kalamaki’den Patara’ya vardık ve beklemeden kalıntılara doğru yürüdük. Güneş yakıcı, basacak sağlam bir zemin bulabilmek zordu; anıtlar, kaygan kum tepeleri ve omuzlarıma dek çıkan dikenlerle kuşatılmıştı. Sürekli esen batı rüzgârları, liman ağzında giderek yığılan bir kum seti çekmiş; çıkış bulamayan akıntıların beslediği su birikintisinden oluşan bataklık, kalıntıları yutmuştu sanki. Çok geniş bir alana yayılan kentin yapıları arasında bağlar tümünden kopuktu. Ulaşabildiklerimizi şöyle bir gördük ve salt tiyatronun planını çizebildim; şimdiye dek gördüklerimin en iyisiydi... Kimseler yoktu çevrede oturan; su ihtiyacımızı uzun aramalar sonucunda bulduğumuz tuzlu bir kuyudan karşılıyorduk. Gecelemek için tiyatroyu seçmiş, büyük çıkış kapısına hamaklar yerleştirmiştik. Uzaklardan gelen çakal seslerinin ürpertici ıssızlığında dingin bir gece geçirmeyi umuyorduk ki ansızın korkunç bir sivrisinek ordusuyla sarıldık. İğnelerini örtülerden bile batırabilen bu azmanlardan bir an olsun kapayamamıştık gözlerimizi. Artık bitkinlikten yataklarımıza girerken, güneşin doğduğunu duyumsuyordum...”

Biz de Ağustos 1981’de, Fransız arkeolog Charles Texier’i 1836 yılının aynı ayında barındırmayan benzer bir Patara’ya talip olmuştuk. İzin için beklenen yedi yılın sonunda oraya gidildiğinde, yer aynı yer değildi artık. Özel mikalı kumuyla büyüleyen o muhteşem kumsal keşfedilmiş; Patara Kuzey çirkin kaçak yapılaşmaya kurban verilmişti. Ve tıpkı Belek’te yapıldığı gibi, geleceğin tatil köylerine hazırlık olarak da, topraklaşsın diye kumsal ağaçlandırılmıştı. Bu kez bizi orada barındırmak istemeyen, Patara’nın tarihsel dokuyu insandan koruyan vahşi doğası olmayacaktı; doğal dokusunu betona gömerek yok etmeye kararlı insanın doyumsuzluğu olacaktı. O ‘güçlüler’e karşı ‘kültür savaşları’ onbeş yıl sürdü ve öğretmeninden öğrencisine ‘Kuvvacı’ bir ruhla Patara’nın bir Side’ye dönüşmesine izin verilmedi.

P(a)ttara, Lykçe adları, Hitit metinlerinde yazılanlarla örtüşen ülkenin yüreği Ksanthos Vadisi’nin dört en büyük yerleşiminden biriydi ve onun güney ucunda, Ch. Texier’in daha o zamanlar ‘Patara Dağı’ dediği, Yalbert hiyeroglifindeki kutsal ‘Patar Dağı’nın batı eteğinde, muhteşem bir Halicin kıyısında kurulmuştu. Vadi’nin en korunaklı limanı, dünyaya açılan kapısıydı ve sonraları Lykia Ülkesi’nin de ana limanı olacaktı. Yarımada burnundan Haliç ağzına ters yönde dönerek ‘göl’ doğallığında kendi içine kapanan ‘İç Liman’ ile onun kuzeydoğu kıyısından höyük görüntüsünde yükselen yerleşimin bağlantılı konumları, Patara’yı önemli kılmaktaydı; çünkü bu, Lykia’nın bilimsel araştırma odaklı ‘karanlığını’ aydınlayabilecek bir konumdu. Tunç Çağı ticaret gemilerinin bu zor kıyılardaki hareketi, böyle bir doğal liman ve yerleşim olmadan düşünülemezdi; çok dilli yazıtlar da en çok burada beklenirdi. Yine limanı nedeniyle Hellenistik Çağ’la birlikte öne çıkmış, Lykia’nın tek Birlik ve Eyalet başkenti olma onuruna erişmişti. Patara, bir yönetsel merkez olma yanında dinsel merkezdi de. IV. Tuthaliya’nın tanrılara ‘Patar Dağı’ önünde burada şükretmesi, Apollon’un doğum ilahisinde okunan Leto Hurmalığının burada kökleşmiş olması, Aziz Nikolaos’un burada doğması ve 20 Haziran 312’de ilk Lykia Piskoposu Aziz Methodios’un burada başının kesilmesi ve din şehidi mertebesine erişmesi, bu toprağın kutsanmışlığını yeterince gösteriyordu. Kum, toprak ve bataklığın altından zamanla günyüzüne çıkması beklenenler arasında bunlar da vardı.

Ancak Patara’da tüm bunlar bekleyebilirdi; beklemeye tahammülü olmayan, bunların insan eliyle tahribatıydı. Kumsalın çekiciliğinin antik dokuyu nasıl bir felakete sürükleyebileceğini hemen gördük;

sorunlar önce TAD 1991’de basılan ilk makalede çözüm önerileriyle birlikte arkeolojinin gündemine taşındı ve sonrasında bunlar, resmi dilekçeler dışında, ayrıca KST bildirimlerinde kezlerce yinelenerek sürdü. Bir seferinde sunumun salt, “sebepten olduğu tahribatın yaptırımını bağlamında, kestiği odunu taşıyan eşeğine el konulacak korkusuyla Patara ormanları korunuyor; lütfen bizi Orman Bakanlığına bağlayın” dilek ve temennisini içermesi halâ akıllardadır, unutulmamıştır. Bunları bizlere acıyla söyleten, yalnızlığımızdı; Devlet’in koruma yasalarının arkasında durmakta ve onların uygulamaya konmasını istemekte odaklanan haklı çabalarımıza karşılık olarak kent kezlerce ateşe verildiğinde bile, suçlunun ‘köylüyle iyi geçinemeyenler’ yani bizler olmasıydı. Bugün hâlâ 1. derece arkeolojik sit içerisinde kaçak oteller ve evler yerinde durmaktadır; antik villaların konumlandığı yamaç terasları traktör pulluğuyla hallaç pamuğu gibi atılmaktadır ve yetmezmiş gibi tüm örenyeri orada oturan ailelerden üçünün besisi çiftliğine ‘mera’ hizmeti sunmaktadır. İçinde başkaca ne yapıldığı bilinmeyen, mezarların barındığı ‘Nekropol seraları’ da yerlerinde durmaktadır, yeni dikimlerle sürekli artan ya da büyüyen meyve ve zeytin bahçeleri de. Ve de örenyerinin kamulaştırılması bir yana, içindeki 2B ve hazine arazileri bile işgalden kurtarılmadığı için tahribat 25 yıl öncesini aratmayacak boyutlarda sürmektedir. Bu bağlamda dünden bugüne değişen pek de bir şey yoktur. Geçmiş gün gibi bugün de, yasa ve yönetmeliklere aykırı bu durumlara dayanamayınca ve yaşanan vandalizmi yüreğimiz kaldıramayınca, gücünü yasalardan alan karşı çabalarımız, çıkara ve zamana göre değişen koruyucu ‘malûm’ güçlerin ‘halk düşmanı’ yaftasıyla ödüllendirilmektedir!... Ancak, bugün halâ aynı şeyleri yazıyor olmak ve simgesel bir tepki olarak Patara denizine halâ girmiyor olmak, kültüre ve tarihe duyduğumuz sorumluluğun bir gereği biçiminde algılanmalı ve dersler çıkarılmalıdır. Asla ‘şikâyet’ sanılmamalıdır, çünkü hiç acze düşülmemiştir.

Kazılar, daha ilk günden bir yaşam biçimine dönüşür. Yazın yakıcı sıcağında dökülen terler soğumadan; sonrasında bekleyen çok yönlü bilimsel ve yönetsel yükümlülüklerin yerine getirilmesi için uğraşırken, bir yeni döneme girilir. Ve ‘kazı’, yaşamın kendisi olur; farkına bile varılmayan fedakârlıklarla dopdolu bir ömrün bütünü olur. İşte Patara’yla özdeşlik de böyle bir şeydir; kazı izni verilmeyen yıllarla birlikte, O’nunla dopdolu geçen iki ömrün değil, teri toprağına dökülen çok ömrün 32 yılından fazlasıdır da. Patara’ya tutkuyla bağlanan kazı heyetinden her kişinin her yeni dönemde artarak süren sahiplik duygusu, orayı bizler için özel mülkten daha özel kılmıştır. Değilse; ne efsaneleşen o ‘koruma savaşı’ içinde akla gelebilecek her kötü şey göze alınabilirdi ve ne de ülkemiz kültür ve turizmine, eskiçağ bilimine daha iyiyi, en iyiyi kazandırabilme ülküsünün ürünü istek ve öneriler, emekler tam karşılık bulmadığında, boşa çıktığında bile, ‘ben görevimi yaptım’ın huzuruyla! yan gelip yatma yerine, azimle ve umutla direnilebilirdi. ‘Üç kuruş’a gereksinildiği hallerde birilerine gidildiğinde, o yardımı sanki ‘kendin için’ istiyormuş gibi bir utancı içe sindirebilmek de mümkün olamazdı. Ve ‘emanete’ sahiplik duygusu körelmiş olsaydı eğer, rantçıların avukatlığını üstlenen ve gerçekleri çarpıtarak tazminat davası açan; ya da satın alıp gizlilik içinde devlete bağışlanan kazıevi bağlantılı bir toprak parçasını, ‘geleceğe rant devşiriyor’ hezeyanı ile herkesin içinde haykırarak soruşturma konusu yapan; ya da içeriği bilimsel olan bir açılış konuşmasında ‘niye bana teşekkür edilmedi’ diye tavır alan kamusal otoritelere de tahammül edilemezdi. Adını mahkemede duyduğunuz insanların birilerinin kurgusuyla açtığı, tümü tek celsede boşa çıkan ‘yüz dosyalı’ davaya da tahammül edilemezdi. Tüm bu yıllar içinde Patara’ya ihanet içinde olanlar ‘güçlü’, onu korumaya antlı olanlar ‘suçlu’ duruma düşürülmeye çalışılırsalar da, yılgınlığa düşmedik ve umutla bekledikleri gibi, çekip gitmedik.

Açıklıkla söylemeliyiz ki projelerimizden yalnızca biri, örneğin bir ‘Patara Deniz Feneri’ bile ayağa kaldırılabilmiş olsaydı, ülkemiz turizmine bir Aspendos Tiyatrosu’ndan fazlası kazandırılabilirdi. Görkemli dördül bir taban üzerinde 26 m yükselen özgün yapısıyla antik dünyada bir başkası olmayan Nero Deniz Feneri’nin tüm çaba ve girişimlere karşın yerde yatan malzemesiyle yazgısına terk edilmişliğine karşı hiçbir şey yapamayışımıza tahammül de, bu nedenle kolay değildir. Çünkü bu projenin içinde, Ulaştırma Bakanlığımızın ‘Efes Limanı’ projesinden çok önce düşünülen ve kolaylıkla uygulanabilir olan Lykia’nın ana limanını eski günlerine kavuşturmak ve ülkeye 2 km uzunluğunda bir ‘Antik Liman’ kazandırmak da vardır. İnsanlığa armağan bu çok özel mirasın içinde, yine bir ikincisi olmayan ‘Lykia Karayolları Haritası’ işlevindeki İmparator Claudius’un anıtı da vardır; 6 m. yüksekliğindeki “Milliarium Lyciae”. 1905 tarihli ilk Osmanlı Telsiz İstasyonu olma önemindeki yapılar külliyesi de, diğer projelerle birlikte, umutla Devletimizin ilgisini beklemektedir.

Arada bir bunaldığımızda, “1981’de kazı için düşünülen bir başka seçenekte karar kılınsaydı, belki bu karabasanı yaşamaz ve de bir bilim insanı için çok değerli zamanları boş umutlarla tüketmiş olmazmışız” yollu yakınıımızın yanıtı da kendiliğinden gelmiştir hep: “Sonraki zamanlarda geriye kazıyla günyüzüne çıkabilecek bir Patara kalmazmış zaten, bir başka ‘Side’ kalırmış; iyi ki başka arayışlara zaman yetmemiş ve biz burada olmuşuz ve hep umut etmişiz!”. Herkeslerin farkında olduğu bu saptama tek başına, bizlerin üstlendiği Patara misyonunun kültür mirası bağlamında değerini algılamada yeterli olmalıdır. Çünkü “uyuyan güzel” diye tanımlanan bir başkent, beton soğuşuna gömülmeye ‘çeyrek varken’, ilk bizlerle kendi parlak tarihine uyanmaya başlamıştır. Bu başlangıçla umuyoruz ki sonraki nesillere, geleceğin yüzyılları içinde kutlanacak çok 25 yıllarda tarihe sabırla ve özenle tam uyandırılmayı bekleyen bir ören yeri bırakabilmiş olalım; ve Luwi soyundan kadim Anadolu halklarından birinin, Lykialıların, bilimin yol göstericiliğinde gerçeğiyle bilinmesi yolunda üstlendiğimiz tarihsel görevi hakkıyla yerine getirebilmiş olalım. Biz ilk nesil Pataralıların öğrettiği çağdaş bilimsel yöntemlerle ve aştığı görev bilinciyle, özgüven ve inançla gerisi mutlaka gelecektir; meşalenin, nesilden nesile aynı kararlılık ve giderek artan bir şevkle el değiştireceğinden yana içimiz rahattır. Yol açılmıştır; geriye, değişen teknik donanımlarla şimdileri izlemek kalmıştır.

Kazının üçüncü yılında Letoon’dan ziyaretimize gelen, arkeolojinin mimari çalışmalarıyla tanıdığı Danimarkalı Prof. Dr. E. Hansen’in, ülkesine dönüşünde gönderdiği “Patara kazısı Türklere verildi denildiğinde, ‘yazık oldu’ diye üzülmüştük. Ben ve eşim bu önyargılı düşüncemizden yana utanarak gördük ki bu çok önemli antik kent kazı bilim yönünden güvenilir ellerdedir; sizi ve ekibinizi kutluyorum” içerikli uzun mektubu, nasıl bir sorumluluk üstlendiğimizin de habercisiydi. Patara’nın turizm adına ‘Antalya’nın yeni gözdesi’ olarak keşfedildiği ve talana açıldığı 7 uzun yıl kazı izni vermeyen bir Genel Müdür’ün yıllar sonra, 2005 yılında çıkardığı -sözde- ‘günah’ın özünde de benzer bir önyargı yatmaktaydı; bu, adları bizde saklı duran biri yabancı üç bilirkişinin, “Batılıların bile cesaret edemediği böyle zor bir kazıyı onlar beceremez” raporuydu. ‘Kendi bilim insanına güvensizlik’ bizleri halâ derinden yaralıyor olsa da; Patara’nın bugün çağdaş kazı yöntemlerinin uygulandığı, restorasyonların uzmanlardan oluşan bilim heyetlerinin danışmanlığında yapıldığı ve çalışmaların, her yıl düzenli olarak çıkan KST bildirimleri dışında, yüze yaklaşan makale ve onu aşkın kitapla bilim dünyasına tanıtıldığı disiplinli bir kazı yeri resmiyle belleklere yerleşerek geleceğe örnek gösterilmesi, tesellimizdir. Bir kazının 25. yılında uluslararası bir büyük sempozyum düzenlemek ve bildirimleri kitaplaştırmak da Patara’nın ilkleri arasındadır. Burada, Genel Müdürlüğe atandığında ilk icraatlarından biri olarak kazıyı bize güvenen Altan Akat’a şükran duygularımızı özellikle belirtmek isteriz. Şükran borcumuz bir de, başvurumuz üzerine hemen o yıl, 1990 yılında, Antalya’da Fen-Edebiyat Fakültesi ile birlikte Arkeoloji Bölümü’nü de açan ve böylece Erzurum’da uzak kaldığımız Patara’nın göz önünde ve sürekli denetimimiz altında korunmasını mümkün kılan Akdeniz Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Tuncer Karpuzoğlu’nadır.

İşi sevme ve görevi en mükemmeliyle yerine getirme ülküsünden kaynaklanan tüm bu başarılar ortadayken bizi halâ derinden yaralayan olgu; parlak bir geçmişi geleceğe layıkıyla taşıma ve turizmin de hizmetine sunma amaçlı beklemeye tahammülsüz ve geriye dönüşü zor projelerimizin sürekli olarak belirsizliğe ertelenmesidir. Tarihin, bu yapılamayanların hesabını bizden soracak denli adaletsiz olmayacağını bilmek de bir teselli vermektedir. Yanıtını bulmakta zorlandığımız; resmi proje desteği ve sponsorluk amaçlı tüm başvurularımızın her seferinde “bir dosya gönderin değerlendirelim” de kalma nedenidir. Ve bununla, bilim insanının emeğine ve zamanına, tahribata terkedilen ören yerine ve çok özel yapılarına ve kazılardan beklenen tüm değerlere yazık edilmektedir. Daha ‘dün’ açık ara “dünyanın en güzeli” seçilen kumsalıyla, doğal, kültürel ve dinsel dokusuyla her beklentiyi karşılayan; yani doğa, kültür ve inanç turizmi kapsamında, tümü bir arada, başkası olmayan ve bu nedenle de çok özel olan “Lykia soyunun başkenti”, bunları hak etmemiştir.

Borcumuz Patara’ya emekte her pay sahibi kuruma ve her kültür dostu kişiyedir. Patara’nın gönül dostu çoktur. O’nun eskiçağ bilimi ve ülkemiz turizmi için hakkıyla değerlendirilmesi uğruna çırpınışlarımızın karşılık bulmayışına üzüleni de çoktur. Onca dostu ismen saymak mutlaka eksiklikler içereceğinden ad veremeyişin hoş görüleceğine inançla, dün ve bugün adına içten ve sonsuz teşekkürlerimiz genel anlamda: Likya Birliği Meclis Binası ile 25 yıllık Patara Kazıları’nın restorasyona yönelik *tek* etkinliğine ve bu bağlamda Ülkemizde bir ‘ilk’e imza atan Türkiye Büyük Millet Meclis Başkanlığına, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığına ve Anıtlar ve Müzeler

Genel Müdürlüğüne; Antalya Valiliğine ve İl Kültür Müdürlüğüne; Atatürk Üniversitesi ve Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğü ile Edebiyat Fakültesi Dekanlıklarına; Kaş Kaymakamlığına; Kaş, Kalkan, Fırnaz ve Ova Belediye Başkanlıklarına, Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu ile Antalya Müzesi'ne, Gelemiş Muhtarlığı ile köy halkına; sivil toplum örgütlerine, özellikle Mimarlar Odasına, Antalya Barosuna, ÇEKÜL ve TAÇ vakıflarına ve elbette ki toprağına kültür neferleri erdeminde ter döken kazı heyetinden her bir arkadaşımıza, öğrencimize ve de işçimize olsun...

Patara, 17 Nisan 2015

Havva İşkan - Fahri İşık

Patara Kazıları Heyet Üyeleri Tarafından Yapılan Patara İle İlgili Yayınlar

Kitaplar

1. F. Işık, Patara. The History and Ruins of the Capital City of Lycian League (Antalya 2000).
2. F. Işık – H. İşkan – N. Çevik, Miliarium Lyciae. Patara Yol Kılavuz Anıtı/ Das Wegweisermonument von Patara, Önrapor/Vorbericht. Lykia IV, 1998/1999 (Antalya 2001).
3. F. Işık, 'Caput Gentis Lyciae'. Patara: Likya Soyunun Başkenti (İstanbul 2011).
4. F. Işık, 'Caput Gentis Lyciae'. Patara: Capital of the Lycian League (İstanbul 2011).

Patara Kazı Serisi

1. *Patara* I. 1 = S. Gerrit-Bruer – M. Kunze, Der Stadtplan von Patara und Beobachtungen zu den Stadtmauern, Patara I. 1 (İstanbul 2010).
2. *Patara* II. 1 = T. Korkut – G. Grosche, Das Bouleuterion von Patara. Versammlungsgebäude des lykischen Bundes, Patara II. 1 (İstanbul 2007).
3. *Patara* II. 2 = K. Piesker – J. Ganzert, Das Theater von Patara. Ergebnisse der Untersuchungen 2004 bis 2008, Patara II. 2 (İstanbul 2012).
4. *Patara* IV. 1 = E. Dünder, Patara Unguentariumları, Patara IV. 1 (İstanbul 2008).
5. *Patara* IV. 2 = Ç. Uygun, Tepecik Kırmızı Astarlı Seramikleri (İÖ 2. yy. - İS 4. yy.), Patara IV. 2 (İstanbul 2012).
6. *Patara* V. 1 = G. İşın, Patara Terracottaları. Hellenistik ve Erken Roma Dönemleri, Patara V. 1 (İstanbul 2007).
7. *Patara* VII. 1= H. İşkan – F. Işık (ed.), Kum'dan Kent'e: Patara Kazılarının 25 Yılı, Uluslararası Sempozyum Bildirileri, 11-13 Kasım 2013 Antalya (İstanbul 2015).
8. *Patara* IV. 3 = E. Dünder, The Commercial Amphoras and Stamps, 7th century - 1st century B.C., from Patara (1989-2010): The Maritime Trade of a Harbor City in Lycia, Patara IV. 3 (baskıda).
9. *Patara* V. 2 = F. Şahin, Patara Metal Buluntuları, Patara V. 2 (baskıda).
10. *Patara* II. 3 = Ş. Aktaş, Patara Ana Cadde, Patara II. 3 (baskıya hazırlanıyor).
11. *Patara* II. 4 = H. İşkan – U. Peschlow (eds.), Mezarlık Kilisesi, Patara II. 4 (yayın aşamasında).
12. *Patara* II. 5 = H. İşkan (ed.), Patara Deniz Feneri, Patara II. 5 (yayın hazırlığında).
13. *Patara* II. 6 = H. İşkan (ed.), Patara Bouleuterionu Restorasyonu, Patara II. 6 (yayın hazırlığında).

Makaleler

1993

1. F. Işık, Patara. Dünü, Bugünü ve Geleceği, TürkAD 29, 1991, 35-49.
2. F. Işık, Der Hl. Nikolaos von Patara und sein Grab in Myra, Belleten 219, 1993, 401-411.
3. H. Yılmaz, Die Felsgräber von Patara, bk. J. Borchhardt – G. Dobesch (Hrsg.), Akten des II. Internationalen Lykien Symposions, 6-12 Mai 1990 Wien, Bd. II (Wien 1993) 87-96.
4. H. Yılmaz – S. Şahin, Ein Kahlkopf aus Patara. Der Mime Eucharistos und ein Spruch von Philistion, EpigrAnat 21, 1993, 77-91.

1994

5. F. Işık, Pttara im Land vom hethitischen Lukka und homerischen Lykia, Lykia 1, 1994, 1-11.
6. S. Şahin, Ein Vorbericht über den Stadiasmus Provinciae in Patara, Lykia 1, 1994, 130-137.

1995

7. M. Zimmermann, Lukian zu drei kleinasiatischen Orakeln in Mallos, Patara und Pergamon, Lykia 1, 1994 1995, 103-114.
8. F. Işık, Tempelgräber von Patara und ihre anatolischen Wurzeln, Lykia 2, 1995, 160-186.
9. H. İşkan – N. Çevik, Die Gräfte von Patara, Lykia 2, 1995, 187-216.
10. K. E. Großschmidt, Antropologische Untersuchungen zu den Felsgrüften in Patara/Lykien, Lykia 2, 1995, 217-240.
11. C. Marek, Der Lykische Bund, Rhodos, Kos und Mithridates. Basis mit Ehreninschrift für Krinolaos, Sohn des Artapates, von Patara, Lykia 2, 1995, 9-21.

1997

12. S. Bulut – F. Gülşen, Patara Bodrum Oda Mezarı, Adalya II, 1997, 189-205.
13. E. Öner, Eşen Çayı Taşkın-Delta Ovasının Jeomorfolojisi ve Antik Patara Kenti, Ege Coğrafya Dergisi 9, 1997, 89-130.
14. B. Varkıvaç, Eine Altarbekrönung aus Patara, Adalya II, 1997, 87-95.
15. P. Yılmaz, Koruma Yasalarımız ve Patara Antik Kenti, Turizm ve Çevre. Oleyis Vakfı Yayınları (Ankara 1997) 45-86.

1998

16. E. Öner, Zur Geomorphologie der Eşen-Deltaebene und des antiken Hafens von Patara in der Südwesttürkei, Adalya III, 1998, 207-220.

1999

17. F. Işık, Patara. Eine lykische Metropole erwacht aus ihrem Dornröschenschlaf, Antike Welt 1999/5, 477-493.
18. G. Işın, Apollo of Patara, Lykia 3, 1999, 65-70.
19. H. İşkan, Überlegungen zu einem Gemmenporträt aus Patara und zur Ikonographie der Faustina maior, Antike Kunst 42, 1999, 92-98.

2001

20. F. Işık, Bir Koruma Misyonu'nun Öyküsü: Patara, TAÇ Vakfı'nın 25 Yılı Anı Kitabı, Türkiye'de Risk Altındaki Doğal ve Kültürel Miras (İstanbul 2001) 237-244.

21. H. İşkan, Ein Rmisches Portrtfragment aus Patara, bk. C. zgnel (ed.), Gnişığında Anadolu. Anatolia in Daylight. Cevdet Bayburtluoğlu için Yazılar. Essays in Honour of Cevdet Bayburtluoğlu (İstanbul 2001) 132-138.
22. F. Onur, Epigraphische Mitteilungen aus Antalya VI: Lamp-Stand Offerings of Primpilarius Flavius Bassus to Apollo Patroos in Patara, EpigrAnat 33, 2001, 169-173.
23. K. T. Kahya, Patara Dark Age Pottery, Adalya V, 2001/2002, 35-57.
24. B. Varkıvanç, Patara'da Bir Seramik İşliği, Adalya V, 2001/2002, 137-153.

2002

25. G. İşın, Ointment/Medicine Vessels from Patara: An Overview of a simple Hellenistic Form in the Ancient Mediterranean World, AA, 2002/1, 85-96.
26. G. İşın, Terrakotten als Grabbeigaben in den Nekropolen von Patara, BaBesch Suppl. 8, 2002, 107-115.
27. H. İşkan, Zum Totenkult in Lykien I: Ein datierbares Felsgrab in Patara und Leichenspiele in Lykien, IstMitt 52, 2002, 273-309.
28. H. İşkan, Zwei Privatportrts aus Patara. Bemerkungen zur Chronologie der Klinenportrts, JdI 117, 2002, 251-282.
29. H. İşkan, Ein Siegersarkophag aus Patara, AMS 44, 2002, 145-164.
30. T. Korkut, Steinernes Mrserschalen aus Patara, AA, 2002/1, 233-245.
31. T. Korkut – R. Tekoğlu, Grabinschriften aus Pamphylien und Lykien, ZPE 143, 2002, 105-116.

2003

32. T. Korkut, Zur lykischen Badearchitektur im Lichte der Thermen von Patara, IstMitt 53, 2003, 445-45.

2004

33. H. Engelmann, Eine Marginalie in einer Inschrift (TAM II 905, XVIII G), ZPE 146, 2004, 130.
34. H. Engelmann, Marcus Agrippa in Patara, ZPE 146, 2004, 129.
35. H. Engelmann, Tiberius Claudius Flavianus Eudemus und das Theater von Patara, bk. T. Korkut (ed.), Anadolu'da Doğdu. Festschrift F. İşık zum 60. Geburtstag (İstanbul 2004, 293-296.
36. T. Korkut – G. Grosche, Das Bouleuterion von Patara. Ein vorlufiger Bericht ber die bisherigen Grabungen, bk. T. Korkut (ed.), Anadolu'da Doğdu. Festschrift fr Fahri İşık zum 60. Geburtstag (İstanbul 2004) 439-460.

2005

37. H. S. Alanyalı, Patara Tiyatrosu 2004 alışmaları, Anadolu/Anatolia 29, 2005, 1-12.
38. H. Engelmann, Archiereus und Lykiarch, ZPE 154, 2005, 181-182.

2006

39. H. Engelmann, Zur Lykiarchie, ZPE 158, 2006, 183-186.
40. H. Engelmann – T. Korkut, Eine Inschrift aus Patara, bk. T. Takoğlu (ed.) Anadolu Arkeolojisine Katkılar. 65. Yaşında Abdullah Yaylalı'ya Sunulan Yazılar (İstanbul 2006) 307-312.
41. F. İşık, Patara, bk. W. Radt (ed.), Stadtgrabungen und Stadtforschung im westlichen Kleinasien. Geplantes und Erreichtes, Akten des internationalen Symposions 6/7. August 2004 in Bergama, BYZAS 3 (İstanbul 2006) 263-279.
42. G. İşın, The Hellenistic and Roman Pottery of Patara, bk. C. C. Mattusch – A. A. Donohue – A. Brauer (eds.), XVI International Congress of Classical Archaeology 23-26 August 2003 Boston (Oxford 2006) 98-102.
43. T. Korkut, The Parliament Building of Patara. A Preliminary Report, bk. C. C. Mattusch – A. A. Donohue – A. Brauer (eds.), XVI. International Congress of Classical Archaeology, Boston 23-26 August 2003 Boston (Oxford 2006) 93-97.

2007

44. F. S. Alanyalı – D. Şen, Patara Hurmalık Hamamı Frigidariumu ve Seramiklerinin Stratigrafik Olarak Değerlendirilmesi, bk. B. Karasu et al. (ed.), Seres'07, IV. Uluslararası Katılımlı Seramik, Cam, Emaye, Sır ve Boya Seminerleri, 26-28 Kasım 2007, Eskişehir (Eskişehir 2007) 412-430.
45. H. Engelmann, Die Inschriften von Patara. Eine Übersicht, bk. Ch. Schuler (ed.), Griechische Epigraphik in Lykien. Eine Zwischenbilanz Akten des int. Kolloquiums München, 24.-26. Februar 2005 (Wien 2007) 133-140.
46. F. F. Gülşen, Wall Heating Systems in the Roman Period Lycian Baths-The Examples at Patara and Tlos, Adalya X, 2007, 223-259.
47. G. Işın, An Achaemenid Stamp Seal from Patara, bk. İ. Delemen (ed.), The Achaemenid Impact on Local Populations and Culture in Anatolia (6th – 4th Centuries B.C.) May 20-21, 2005 Istanbul (İstanbul 2007) 75-82.
48. G. Işın, General Outlook to the Hellenistic Pottery of Patara with Selected Examples, bk. S. Lemaitre (ed.), Les produits et les marchés. Céramique antique en Lycie (VIIe s. Av. J.-C. VIIe. ap. J.-C.) Actes de la table ronde de Poitiers, 21–22 mars 2003 (Bordeaux 2007) 137-151.
49. T. Korkut, Die kaiserzeitlichen Gebrauchskeramik aus Patara, S. Lemaitre (ed.), Les produits et les marchés. Céramique antique en Lycie (VIIe s. Av. J.-C. VIIe. ap. J.-C.) Actes de la table ronde de Poitiers, 21–22 mars 2003 (Bordeaux 2007) 191-224.
50. T. Korkut, Roma Dönemi Patarası Yemek Pişirme Kapları: Tavalara, bk. B. Karasu et al. (ed.), Seres'07, IV. Uluslararası Katılımlı Seramik, Cam, Emaye, Sır ve Boya Seminerleri, 26-28 Kasım 2007, Eskişehir (Eskişehir 2007) 431-449.
51. T. Korkut, Die spätantike und frühbyzantinische Keramik aus Patara, bk. B. Böhlendorf-Arslan (ed.), I. International Ceramic Congress, Çanakkale 28-30 Mayıs 2005, Byzas 7 (İstanbul 2007) 147-168.
52. Ş. Özüdoğru, Pttara and Wakhsseddimi (Wekhssere II), Adalya X, 2007, 31-48.
53. Ş. Özüdoğru – E. Dökü, Patara Seramik Fırınları, bk. B. Karasu et al. (ed.), Seres'07, IV. Uluslararası Katılımlı Seramik, Cam, Emaye, Sır ve Boya Seminerleri, 26-28 Kasım 2007, Eskişehir (Eskişehir 2007) 399-411.

2008

54. Ş. Aktaş, Tombs of the Exedra Type and Evidence from the Pataran Examples, Adalya XI, 2008, 235-261.
55. J. Ganzert, Doch kein Erdbeben in Patara?, AW 2008/4, 45-51.
56. F. F. Gülşen, Patara'daki Roma Dönemi Hamamlarında Planlama ve Mimari, bk. B. Can – M. Işıklı (ed.), Doğudan Yükselen Işık. Anadolu Arkeolojisine Katkıları. Atatürk Üniversitesi 50. Yıl Armağan Kitabı (İstanbul 2008).
57. G. Işın, Patara'dan Terrakotta bir Portre-büst, bk. İ. Delemen et al. (ed.), EUERGETES. Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı (İstanbul 2008) 587-599.
58. G. Işın, The Preliminary Report to the Hellenistic Pottery of Patara from 'Tepecik Hill' Excavations, AMS 2008, 157-171.
59. T. Korkut, Adak Sunaklar Işığında Likya'da Artemis Kültü, bk. İ. Delemen et al. (ed.), EUERGETES. Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı (İstanbul 2008) 727-734.
60. H. İşkan, Patara'dan bir Demos Kabartması, bk. İ. Delemen et al. (ed.), EUERGETES. Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı (İstanbul 2008) 639-648.
61. H. İşkan – W. Eck – H. Engelmann, Der Leuchtturm von Patara und Sex. Marcus Priscus als Statthalter der Provinz Lycia von Nero bis Vespasian, ZPE 164, 2008, 91-121.
62. H. İşkan – T. Korkut, Eine Grabstele von Patara, bk. E. Winter (ed.), Vom Euphrat bis zum Bosporus: Kleinasien in der Antike. Festschrift für Elmar Schwertheim zum 65. Geburtstag, AMS 65 (Bonn 2008) 335-344.
63. Ç. Uygun, Patara Tepecik Nekropolü'nden İtalya ve Kıbrıs Sigillatı Örnekleri, bk. Z. Çizmeli-Öğün – K. Bilici – M. Oral – R. Tümsü-Polat (ed.), III. ve IV. Arkeolojik Araştırmalar Sempozyumu, Anadolu/Anatolia Suppl. 2 (Ankara 2008) 305-322.

2009

64. H. Üstündağ, Patara Hurmalık Hamamında Yürütülen Antropoloji Çalışmaları, bk. A. Çabuk – F. Alanyalı (ed.), *Kültür Varlıklarının Belgelenmesi (Eskişehir 2009)* 145-148.
65. F. Alanyalı, Patara Hurmalık Hamamı 2005-2008 Yılı Arkeoloji ve Belgeleme Çalışmalarına Genel Bir Bakış, bk. A. Çabuk – F. Alanyalı (ed.), *Kültür Varlıklarının Belgelenmesi (Eskişehir 2009)* 117-144.
66. H. S. Alanyalı, Patara Tiyatrosu 2004-2008 Yılı Çalışmaları, bk. A. Çabuk – F. Alanyalı (ed.), *Kültür Varlıklarının Belgelenmesi (Eskişehir 2009)* 75-100.

2010

67. T. M. P. Duggan, The Lycian port of Patara and its environs during the 13th and 14th centuries, *Gephyra* 7, 2010, 47-72.
68. G. Işın, Patara Tepecik Akropolü 'Bey Evi' Kazıları (2003-2007) Geç Arkaik-Erken Klasik Dönem Terracottaları, *Olba* 18, 2010, 85-106.
69. G. Işın, The Building Complex on the Tepecik Acropolis at Patara, *AnSt* 60, 2010, 93-104.
70. Ch. Schuler, Priester $\pi\rho\delta\ \acute{\rho}\acute{o}\lambda\epsilon\omega\varsigma$ in Lykien: Eine neue Inschrift aus dem Territorium von Patara, *ZPE* 173, 2010, 69-86.

2011

71. N. O. Baykan – H. Işkan, Patara Eskil Kenti Su İletim ve Dağıtım Sistemi, bk. Devlet Su İşleri II. Su Yapıları Sempozyumu Bildirileri, 16-18 Eylül 2011, Türkiye Mimarlar Mühendisler Odaları Birliği, İnşaat Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesi (Diyarbakır 2011) 67-78.

2012

72. H. Engelmann, Inschriften von Patara, *ZPE* 182, 2012, 179-201.
73. Ch. Schuler – K. Zimmermann, Neue Inschriften aus Patara I: Zur Elite der Stadt in Hellenismus und früherer Kaiserzeit, *Chiron* 42, 2012, 567-626.
74. D. Şen-Yıldırım, Hurmalık Hamamı Buluntuları Işığında Patara'nın Geç Roma-Erken Bizans Dönemi Kuzey Afrika Kökenli Seramikleri, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 12, 4, 2012, 151-172.

2013

75. S. Bönisch – A. Lepke, Neue Inschriften aus Patara II: Kaiserzeitliche Ehren- und Grabinschriften, *Chiron* 43, 2013, 487-525.
76. E. DüNDAR, Roman Stamped Amphorae from Patara, *Olba* 21, 2013, 141-149.
77. E. DüNDAR, Remarks on the Possible Uses of a Late Cnidian Stamped Amphora from Patara, *Adalya XVI*, 2013, 167-175.
78. E. DüNDAR, Imports from Ionia: A Group Ionian Ceramic from the Building Complex on the Tepecik Acropolis at Patara, bk. M. Tekocak (ed.), *Studies in Honour of K. Levent Zoroğlu (İstanbul 2013)* 205-231.
79. H. Işkan – N. O. Baykan, Neue Ergebnisse zur Wasserleitung von Patara/Türkei, *Historische Wasserleitungen: Gestern-Heute-Morgen, Tagungsband des internationalen Frontinus-Symposiums Wien, 19.-23. Oktober 2011, Babesch Supplement* 24, 2013, 93-103.

2015

80. H. Işkan – M. Koçak, Der Hafen von Patara. Altes Wissen, neue Forschungen, bk. S. Ladstätter – F. Pirson – T. Schmidts (ed.), *Harbors and Harbor Cities in the Eastern Mediterranean from Antiquity to the Byzantine Period: Recent Discoveries and Current Approaches, Bd. 1, Byzas* 19 (İstanbul 2015) 271-294.

81. E. Dündar – A. A. Akyol, New Contributions to the Classical Period Commercial Amphora Typology from Lycia: Archaeological Comments to the Archaeometric Analysis, in: S. Lemaître – C. Rocheron (ed.), *La Lycie et ses voisins productions céramiques et échanges commerciaux*, Lundi 13 Mai 2013 Poitiers (baskıda).
82. E. Dündar – G. Işın, The Hellenistic Ceramics of Cistern / Cellar finds in the Building Complex on the Tepecik Acropolis at Patara in 2003-2004: Preliminary Report, in: E. Laflı – S. Patacı (ed.), *Recent Studies on the Archaeology of Anatolia Collected Papers in Honour of Maurizio Buora*, BARIntSer (baskıda).
83. H. İşkan – N. O. Baykan, Die Kurşunlu-Zisterne auf dem Theaterhügel in Patara. Ein Vorbericht zu den Grabungsarbeiten, bk. G. Wiplinger (ed.), *De Aquaeductu Atque Aqua Urbium Lyciae, Pamphyliae et Pisidia*. Proceedings of the International Congress on the History of Water Management an Hydraulic Engineering in the Mediterranean Region, Antalya, October 31-November 9, 2014 (baskıda).
84. S. Erkoç – M. Koçak, Four Relief-Pedestals from Patara, bk. M. Aurenhammer – R. R. R. Smith (ed.), *Proceedings of the Conference ‘Sculpture in Roman Asia Minor’*, 1.-4. Oktober 2013, Selçuk (baskıda).
85. H. İşkan – Ş. Aktaş, Eine neue Darstellung der Artemis von Versaille aus Patara, bk. M. Aurenhammer – R. R. R. Smith (ed.), *Proceedings of the Conference ‘Sculpture in Roman Asia Minor’*, 1.-4. Oktober 2013, Selçuk (baskıda).
86. H. İşkan, Überlegungen zu einem neuen prähistorischen Fund aus Patara, *Festschrift für Jürgen Borchhardt zu seinem 80. Geburtstag* (Wien, baskıda).
87. A. Lepke – Ch. Schuler – K. Zimmermann, *Neue Inschriften aus Patara III*, *Chiron* 45, 2015 (baskıda).

Kazı Raporları

Patara Kazı Ekibi Üyeleri'nin sorumlu oldukları alanlarda yürüttükleri kazı çalışmalarının ve Patara territoriyumu içinde gerçekleştirdikleri yüzey araştırmalarının “Kazı Sonuçları Toplantısı (KST)”, “Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri (ANMED)” ve “Anadolu/Anatolia” süreli yayınlarında basılan yıllık raporları:

Patara 1988, KST XI.2, 1990, 1-21; **Patara 1989**, KST XII.2, 1991, 29-55; **Patara 1990**, KST XIII.2, 1992, 235-258; **Patara 1991**, KST XIV.2, 1993, 385-408; **Patara 1992**, KST XV.2, 1995, 279-301; **Patara 1993**, KST XVI.2, 1995, 253-282; **Patara 1994**, KST XVII.2, 1996, 159-184; **Patara 1995**, KST XVIII.2, 1997, 191-217; **Patara 1996**, KST XIX.2, 1998, 53-79; **Patara 1997**, KST XX.2, 1999, 159-178; **Patara 1998**, KST XXI.2, 2000, 91-104; **Patara 1999**, KST XXII.2, 2001, 79-94; **Patara 2000**, KST XXIII.1, 2002, 397-412; **Patara 2001**, KST XXIV.1, 2003, 1-10; **Patara 2002**, KST XXV.1, 2004, 87-102; **Patara 2003**, ANMED 2, 2004, 37-44; **Patara 2004**, ANMED 3, 2005, 57-65; **Patara 2005**, KST XXVIII.1, 2007, 15-28; **Patara 2006**, KST XXIX.1, 2008, 59-72; **Patara 2007**, KST XXX.4, 2009, 337-354; **Patara 2008**, *Anadolu/Anatolia* 36, 2010, 229-243; **Patara 2009**, KST XXXII.3, 2011, 1-21; **Patara 2010**, KST XXXIII.3, 2012, 15-39; **Patara 2011**, KST XXXIV.3, 2013, 171-188; **Patara 2012**, KST XXXV.2, 2014, 271-289.

1988 - 2013 Patara Kazılarının 25 Yılı

Havva İŞKAN*

Bu yazı Patara kazılarının 25 yıllık tarihini tüm ayrıntıları ile anlatma iddiasında değildir; çünkü böyle bir “tarih”, ancak çok yazarlı bir çalışmanın ortak ürünü olabilir. Bu bakış açısına rağmen burada yine de; özellikle genç kuşaklara, Patara özelinde Türkiye’nin değişen ve gelişen ‘kazı gündemi’ni tanıtmak, bir ören yerini korumak adına verilen ‘çok ömürlük’ müthiş mücadeleyi anlatmak, yıllarca sadece ‘insan emeği ve gücü’ ile gerçekleştirilen olağanüstü kazı çalışmalarında hangi benzersiz yapı ve eserlerin ortaya çıktığını göstermek, bunların ne denli çok ve bilimsel derinlikli kitap ve makale ile bilim dünyasına sunulduğunu hatırlatmak ve de bu memleket için ‘elini taşın altına koymadan’ sadece laf ve eleştiri üretmelerin de bir ülkü peşinde yorulanları kendilerine örnek almasını teşvik etmek için denenmektedir.

1988

Nedenleri ‘Önsöz’de anlatılan uzun bir bekleyişin arkasından değişen yönetimle aniden gelen ve kazıya başvuru zamanının geçmiş olması nedeniyle Antalya Müzesi üzerinden verilen kazı izni sonrasında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü bünyesinde bir ekip oluşturuldu. Ağustos ayı sonlarında bir grup doğrudan Patara’ya geçerken, diğer grup Antalya’da yapılan ‘kazı alışverişi’ arkasından örenyerine ulaştı. Kalacak yer olmadığı için örenyeri bekçisi Safter Sarıkaya’nın ‘iki göz’ evine sığındık. Erkekler terasa serilen şilte ve battaniyelerin üzerinde gecelerken; ayrıcalıklı iki kadın ise evin sandık odasına geçtiler. Kazı 26 Ağustos günü başladı. Anadolu’nun onbinlerce yıllık geleneğinde de var olan ‘her yeni başlanan işin hayırlı-ugurlu olması ve kazasız-belasız geçmesi’ dileğiyle Tak’ın altında örenyeri baş bekçisi Cemil Akgül’ün yardımıyla Mehmet Karaosmanoğlu tarafından kesilen bir keçi kurbanından sonra duasını Kaş’tan gelen 75 yaşındaki ‘Fahriye Işık annemiz’ yapmıştı. O gün orada bulunan herkes; Fahri Işık, Havva İşkan, Prof. Dr. Mehmet Karaosmanoğlu, Prof. Dr. Hüseyin Yurttaş, Prof. Dr. Vecihi Özkaya, merhum Prof. Dr. Özer Yılmaz (coğrafya), Prof. Dr. Nevzat Çevik, Prof. Dr. Burhan Varkıvaç, Ahmet Kulaç, Yrd. Doç. Dr. Şevket Aktaş, Öğretmen Necdet Coşkun ve Doç. Dr. med. Pınar Işık, çok önemli bir ana tanıklık ettiklerinin farkındaydılar. Heyecan öylesine büyüktü ki ilk kazmayı, duanın sonunda Fahri Hocasını bekleyemeyip öne atılan öğrencimiz ‘Neco’ vurmuştu ve bu, Patara Kazılarının o günden bu yana hiç değişmeyen ‘önce öğrenci’ ilkesinin de simgesi gibiydi. Bugün de öyledir: Her yıl kurban kesilir ve her yıl kazıya hoca mı başlar, öğrenci mi; belirsizdir.

Patara toprağı ile ilk tanışma, böylece antik kente girişi simgeleyen Tak’ın batı ayağındaki açmada yaşandı. Kentteki tüm kalıntıların durumlarını saptamaya yönelik bir yüzey araştırması yapılarak ve mezarlar numaralanarak, ilerideki yıllara yönelik kazı stratejileri belirlenmeye başlandı. Tepecik üzerinde toplanan seramikler, Geometrik Dönem’e kadar uzanan geçmişleriyle, kentin erken tarihine yönelik öngörüle-

* Prof. Dr. Havva İşkan, Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü 07058 Yerleşke, Antalya. E-mail: patara88@gmail.com

rin doğruluğunu ortaya koymaktaydı ve ziyaretimize gelen Prof. Dr. Bernhard Schmaltz'ın da deyimiyle "limanından beklendiği gibi, antik dünyanın bilinen her yerinden her türün temsil edildiği, zengin bir ticari dokuyu" gözler önüne sermekteydi. Ve daha ilk kazı raporunda bile, Likya'da "İon kültür ve sanatının karşı konulamaz etki dalgalarıyla kuşatılmış, yerli, yaratılıştta doğulu, gelenekselci bir halkın özgün ürünlerinin nitelik ve niceliğinin" farkına varılmıştı.

1989

'Patara Koruma Mücadelesi'nin hem de çok yoğun bir biçimde başladığı yıldır; öyle ki daha kazı mevsimi gelmeden, bizi bekleyen sorunların büyüklüğüyle yüzyüze gelecektik. Patara ören yeri içinde antik zamanlardan bu yana ulaşımı sağlayan yolun 'turizm gereksinimlerini karşılamadığı' gerekçesi ile iptal edilerek bir üst kotta, üstelik kayalık kesimlerde dinamit de kullanılarak 'izinli' yeni bir yol açıldığı haberleri Erzurum'a ulaştığında, aylardan şubattı. Dört yaşındaki oğlumla birlikte Yıldız Dağları'nın otobüs yüksekliğindeki kar koridorlarından geçip bir günlük bir yolculuktan sonra Patara'ya ulaştım; Köy Hizmetleri'nin iş makineleri Tak'a 500 m kadar yaklaşmış, doğal kaya nedeniyle sıkışan yolu kırmakla meşguldüler. Tak'a bitişik olarak kent duvarının üstünden geçen yol, kuzey uzantısında çok sayıda yeraltı oyu mezarın girişlerini de kesmişti.

Patara ekibi olarak, hiçbir kurumun hiçbir sorumluluk üstlenmemesi üzerine özellikle kaçak yapılaşmanın getirdiği tanımlanamaz boyuttaki sit sorunları ile mecburen karşı karşıya ve başbaşa kalmıştık ve de kendimizi, tümüyle sahipsiz bir örenyerinde arazilerin satılarak yeni bir Side yaratma mücadelesinin ortasında bulmuştuk. Kazının gerçek anlamda yürümeye başladığı bu ilk yılın ilk gününde, Tepecik üstündeki kaya mezarının, geçen sene hemen bizim arkamızdan, balyozla kırıldığını görecektik ve Tak'ın üzerine dışkıyla yazılan müstehcen küfürlerle 'karşılanacaktık'; direnişimize karşı ilk 'uyarılar' bunlar.

Yüksekliği yarım metre ile bir metre arasında değişen duvarların üstünü 'sera naylonu' ile kapatarak kalınabilir duruma getirdiğimiz, Telsiz İstasyonu'ndan kalma, Orman idaresinin kullandığı küçük bir yapı yıkığı ve üç yeşil Kızılay çadırından oluşan ve de hediye bir buzdolabı bile olan kazievimizde, hem yüzey araştırması ve temizlik çalışmalarına devam ettik ve hem de Havva İşkan denetiminde Tepecik Nekropolü, Mehmet Karaosmanoğlu denetiminde Mettius Modestus Takı ile kazıya bu yıl katılan Prof. Dr. Adnan Diler denetiminde Düzset Yapısı ve Prof. Dr. Abdüsselam Uluçam denetiminde Büyük Kilise'de (Kent Bazilikası) kazılara başladık. Çizim ve belgeleme çalışmalarını mimar Sebahat Özen Çevik yaptı. Patara Kazıları'nın Bakanlar Kurulu kararıyla Fahri Işık'a resmi olarak verildiği bu yılda ulaştığımız çok sayıda bulgu ve buluntuların önemi, nasıl bir kentte kazı yaptığımızı en açık biçimde gösteriyordu. Mim sanatçısı Eucharistos'un mezar steli, mezarlara kadim bir Anadolu geleneğinin devamı olarak pişmiş toprak künkler vasıtasıyla sıvı sunu yapıldığının tespiti, exedra-mezar adını verdiğimiz özgün bir mezar tipinin ortaya konulması, Tak'ın batısındaki havuzuyla aynı zamanda bir su yapısı olduğunun anlaşılması ile Büyük Kilise ve içindeki şapelin açılması bunların başında gelmekteydi. Bu yıl kazıya öğrencilerimiz Öğr. Gör. Süleyman Bulut, Prof. Dr. Aslı Saraçoğlu ve Prof. Dr. Haldun Özkan da katıldı. Bakanlık temsilcimiz önce Hamza Güllüce ve ardından merhum Necip Çay'dı.

Suyumuz, banyomuz ve tuvaletimiz yoktu; plaj girişindeki tuvaletin kapısında sıraya girerek, plastik bir kovaya doldurduğumuz suyla yıkanıyorduk. Aynı suyla yemek de yaptık, bulaşık da yıkadık. Koşullara inat, kimse hasta olmadı. Görünüşe göre hiçbir şeyimiz yoktu; fakat görünmeyen muazzam bir azmimiz vardı.

1990

Erzurum Atatürk Üniversitesi'nin desteğiyle yaptırılan sekiz odalı portakal renkli sahra çadırı, Erzurum Kızılayı'ndan verilen yeşil deprem çadırları ve öğrenci yurtlarında eskidiği için envanterden düşürülen ran-

zalar ile bu yıl alınan ve 25 yıldır hala kullandığımız verzalit masa ve sandalyeler; ‘Ese Amca’dan kiraladığımız ‘akrepli tarla’da kurulan ‘çadır-kampımız’ın temelini oluşturmuştu. Ulaştığımız bu ‘konfor’ öylesine büyük ve değerliydi ki, o zamanlar zorunlu ya da gelenekten olmayan 2,5 aylık bir çalışma süresine ulaşmıştık. Su halâ sorundu. En çok tarlanın kenarından inen arkta susam tarlalarına su verildiği zaman seviniyorduk. İçine çömelip akar suda (aynen bizim gibi suya susamış kurbağalarla birlikte) yıkanmak da sıralıydı.

Bu yılın, kentin yeni bir koruma kalkanı bağlamında bizi çok sevindiren en önemli gelişmesi, antik yerleşimin de içinde olduğu 193 km² lik bir alanın “Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi” olarak ilanı olmuştu. Acıdır ki bugün bu çok önemli koruma statüsünün kaldırılması veya daraltılması veya delinmesi uğruna her türlü yol ve yöntem denenmektedir.

Çalışmalar yine sorunlar arasında başladı; bir yandan kooperatiflerin yüzme havuzu kazılarında bulunan kırık seramik parçaları Antalya Müze Müdürlüğü makam masasına bırakılırken, öte yandan zilliyetten sahiplenilmiş Günlük’te başlayan ve hiç kimse tarafından engellenmek istenmeyen kaçak yapılaşmaların arasında Patara sitini tanımaya ve tanımlamaya yönelik yüzey araştırmaları ile devam etti. Liman Hamamı’nda öğrencilerimizin gerçekleştirdiği zorlu temizlik çalışmalarında ödül gibi küçük bir Geç Doğu Roma definesi bulundu. Yine öğrencilerimiz tarafından kaldırılan bir pansiyon çöplüğünün altından çıkan kilise kalıntısı, bugün köy merkezi kenarında ve işini otel olarak sürdüren yapının arkasında giderek kaybolmaya başladı. Yaşanan kuraklık nedeniyle su seviyesinin çok düşmüş olmasını fırsat bilerek liman bölgesine de geçildi; Liman Kilisesi ile kuzeyindeki Haliç kıyısı boyunca bazı duvar dizgelerinin açığa çıktığı kazılar gerçekleştirildi. Havva İşkan’ın Likya’nın ilk toprakaltı nekropol kazısını yaptığı Tepecik’te, o güne değin hiç bilinmeyen mezar tipleri ve defin gelenekleri saptandı. Hüseyin Yurttaş denetiminde açılan ve Mimar Sebahat Çevik tarafından planı çıkarılan Liman Bazilikası, daha o kış yeniden yükselen iç limanın suları altında kaldı. Nevzat Çevik denetiminde Liman bölgesinde açılan mezar, duvar ve liman yapıları kalıntıları da, o günden bu yana hiç görülemedi. Adnan Diler’in yürüttüğü çalışmalarda olasılıkla bir villadan iz veren Düzset Yapısı’nın açmaları, ödenen ürün bedeline karşın ertesi yıla çıkamadı; tarla vasfıyla sürüldü. Prof. Dr. Turan Takaoglu, Bursa Müzesi Müdürü Sinan Özbey, Antalya Koruma Bölge Kurulu uzmanı Aynur Tosun ile Kocaeli Büyükşehir Belediyesi KUDEB uzmanı Bahadır Yıldız da bu yıl kazıya katılmışlardı; Bakanlık Temsilcimiz Prof. Dr. Fahriye Bayram’dı.

Antalya Akdeniz Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Tuncer Karpuzoğlu, Fen-Edebiyat Fakültesi’ni ve onun bünyesinde temel bilimlerden üç bölüm ile Arkeoloji Bölümü’nü kurdu. Kurucu öğretim üyeleri Prof. Dr. Fahri Işık, Yrd. Doç. Dr. Havva İşkan ve Yrd. Doç. Dr. Cengiz Işık’tı.

1991

Kazıyı da üstlenen Akdeniz Üniversitesi’nde bir Arkeoloji Bölümü’nün kuruluşu öncelikle Patara’ya yakın olma ve böylece onu sürekli gözetim altında tutma ve koruma amaçlıydı. Çünkü bizlerin asal görevi olmamasına karşın, bunu tarihe ve insanlığa karşı bir yükümlülük olarak en baş görev bilmiştik ve bu hizmetin başka yollarla yerine getirilmesinin mümkün olamayacağını görmüştük. Gerçekten de o yaz Patara’yı nasıl bıraktıysak öyle bulmuştuk; kazı heyetinin kararlılığı belli ki ilgili tüm kişi ve kurumlarda; Anıtlar Genel Müdürlüğü’nden Özel Çevre Koruma Kurumu’na, Koruma Genel Müdürlüğü’nden Jandarma’ya, muhtardan bekçiye kadar ‘artık sahipli Patara’ya karşı yeni bir bakış açısı oluşturmaya başlamıştı. Beraberinde ‘turizm modernleşmesi’ olarak görülen betonlaşmayı değil de, ‘mutlak koruma’yı ilke edinen kazıdan ve kazıcılardan duyulan ‘rantçı memnuniyetsizliği’ basına da yansımaya başlamıştı. Ancak bu yılların ‘gerçek gazetecileri’, aynı daha sonraki ‘gerçek hukukçuları’ gibi, kendilerini şikâyet ve iftiranın kolaycılığına kaptırmadan popülist yaklaşımlardan kaçındılar ve bu alanın korunması bağlamında bizlere destek oldular. Zira onlar, kazı heyetine yönelik ileriki yıllarda bazı kendini bilmezler tarafından hep bir olumsuzluk olarak lanse edilmeye çalışılan bir olguda; koruma mı yoksa rantiyecilerle

iyi ilişki mi konusunda, tavrını her zaman korumadan yana koyduğunu ve ortada ‘varmış’ gibi gösterilen ‘sorunların’ gerçekte tüm köyün değil, bir avuç çıkarıcının senaryosu olduğunu da bilmişlerdi. Ve zaten 91 kışında, “Leto Hurmalığı” olarak verdiğimiz tarihsel ve dinsel değere inat, eşi bulunmaz bir hazineyi yakanlarla hangi ‘iyi ilişki’ içinde olunabilirdi ki?

‘İstenmeyen kazıcılar’, çadır-kamp yaşamlarını sürdürerek çalışmaya devam ettiler. Prof. Dr. Cengiz Işık ile birlikte yapılan yüzey araştırmalarıyla Patara territoryumunu tanıma çabaları sürdürüldü. Gürten yolu, Babakum, Eren Tepe, Fırnaz, Muarönü, Delikkemer, Tavas kayıt altına alındı. 1986 yılında, yani daha kazılar başlamadan, Hitit Yapı Kooperatifi’nin denize ulaşmak amacıyla orman içine izinsiz biçimde yol açma eylemi esnasında, yolun üzerinde olmamasına rağmen bilinçli bir şekilde temel taşlarından itibaren dozer ve greyderlerle kürenen ‘Aslanlı Mezar’ın yıkığı da kayıt altına alınanlardandı. Liman Hamamı’nın batısındaki hurma ağaçları ile birlikte Patara florası Prof. Dr. İbrahim Baktır tarafından incelendi. Havva İşkan ile Tepecik Nekropolü’nde, Adnan Diler ile Düzset Yapısında süren alanlar dışında Nevzat Çevik hurma ağaçlarının bulunduğu kavşakta, Serdar Akerdem ise su iletim sistemine ait su basınç odasında çalıştılar. Tepecik Nekropolü, yazıtlı Hellenistik lahitler başta olmak üzere, çok sayıda önemli buluntunun ortaya çıktığı kazı alanı oldu. Suyolları ve dağıtım şebekesi çalışmaları ise, yıllar sonra başlayacak bir TÜBİTAK projesinin ilk verilerini ortaya koydu. Prof. Dr. Gül Işın ve Doç. Dr. Mustafa Bulba kazıya arkeolog olarak, Prof. Dr. Mehmet Özhanlı, Doç. Dr. İsa Kızıgüt, Dr. Tarkan Kahya ve rehber Özcan Kaynak ise öğrenci olarak katıldılar. Bakanlık temsilcimiz Serap Yakar’dı.

1992

Nasıl geçtiğini anlayamadığımız çok zor ve çok güzel bir sezondur. Kazı heyetine korku salınsın diye, kent merkezine ateş salındı; bu kez büyük bir yangınla tanıştık: tarihi, kültürü, taşı yaktılar. Devlet kamu-laştırma yapmayınca, her yer pulluklarla sürülüp, yamaç evler üzerinden çağlayan gibi sular salınarak susam ekimine başladılar. Dikilen domatesler toplanmıyor, dalında çürüyordu; ürün bedeli verilmesine karşın açmalar arkamızdan yeniden kapatılıyor ve üstüne birşeyler ekiliyordu. Bir önceki yıl açılan işlikler tahrip edildi. Bu “hamaratlığın, Devlet’i yani kazıcıları yıldırın, kaçırın diye, tarihi imara satsın diye yapıldığını” bilen Kazı Başkanı, bu yılın kazı sonuçları bildirisinde şunları yazıyordu. “Ancak; Devlet’i Devlet’e şikâyet edebilecek denli ‘yalnız bırakılmışlığımızdan’ aldıklarını sandıkları güçle, Patara’nın parlak geleceğini -en son tiyatro yanında ‘Elektrikyanı Mahallesi’ icat ederek- Side yazgısızlığında boğmayı ‘Ülke turizmine hizmet’ bilenler hiç ummaya ki: ne ürettikleri yalan-dolanlar ve ne de savurdıkları ölüm tehditleriyle amaçladıkları ‘bir mirası talana’ suskunluk, yaşamını ‘Kuvvacı’ ruhuyla O’na adamışlarını ‘haklılığı’ olmayacaktır; üstlendiğimiz tarihsel ve ulusal misyonun gereği de budur...”.

1992 çok güzel bir sezondur da: Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğü’nce yaptırılan prefabrik barakaya ‘oikos’ adı verildi. Yirmi yıl boyunca kazıya hizmet eden bu baraka ile bize göre kazı tarihinde yeni bir sayfa açıldı. Yine Üniversitemiz bünyesinde, müdürlüğünü Havva İşkan’ın üstlendiği “Likya Uygarlıkları Araştırma ve Uygulama Merkezi” kuruldu ve bu Merkeze, kazı ve araştırmalarda kullanılmak üzere ve bugün hâlâ hizmet veren bir station-wagon araba tahsis edildi. Aramıza yabancı meslektaşlarımız ilk bu yıl katıldı. Ülkemiz’de *Bizans* katmanını kazılarını yapmak isteyen uzman bulunamayınca, çok yoğun bir Doğu Roma (=Bizans) yerleşimi içeren Patara’nın bu kalıntılarının bilimsel olarak hakkını verebilmek için Alman bilim insanları ile işbirliğine gidildi. Profesörler Guntram Koch, Max Kunze ve Arne Effenberger ile Dr. Sabine Möllers, Doğu Roma kalıntılarında sorumlu kazı heyetinin ilk üyeleri idiler; ilk yılları kent dokusunu tanımakla geçti. Yabancı heyet üyesi olarak onlara, Limyra kazıları malzemesini de çalışan paleoantropolog Prof. Dr. Karl Grossschmidt de dâhil oldu.

Rahmetle andığımız dost Yusuf Kurçenli’nin yönetmenliğinde kazı günlerinin içinde çekilen “Taşların Sırrı” dizisinin Patara bölümleri, güçlü oyuncu Tarık Akan’ın öğrencilerle olan düzeyli ilişkisi ile bir

başka güzeldi. Patara sorunlarının içinde yaşayan biri olarak üç ek bölümün senaryosunu gerçeğiyle yazan Kenan Işık ise, zaten ‘ağabey’ di.

İlk kez bu yıl kum yığınları altından küçük bir iz veren deniz fenerinin kalıntılarını görebildik. Doğu Roma araştırmacıları Geç Antik ve Ortaçağ surlarını ve kent kilisesini inceleyerek bu konularda gelişecek ortak projelerin alt yapısını oluşturdular. Serdar Akerdem, Patara’da dokuz örneği bulunan tapınak mezarlarla ilgili ilk tespitleri yaptı. Havva İşkan’ın çalıştığı Tepecik Nekropolü, Klasik Dönem’e inen katmanlardan buluntu vermeye devam etti. Kireçten bir mezara gömülen onbeş yaşındaki bir gencin bu defin türünün ve o güne kadar ilk kez Hellenistik Çağ’da Attika mezarlarında ortaya çıktığı savlanan ‘Charon meteliği’nin, çok daha önceden Patara’da, Anadolu’da ortaya çıkması önemliydi. Eski Anadolu kültürleri ile ilişkiler bağlamında en önemli bulguya ise, en dip katmanlarda, anakaya aralarında ortaya çıkan “Proto Geometrik çemberli” seramik parçalarıyla ulaşıldı. Bunlar, “MÖ 700’den öncesi yok” denilen Kıyı Likya’nın o gün için bilinen en erken buluntularıydı.

Mustafa Bulba ve İsa Kızıgut, Liman Hamamı batısındaki işlikler, olası geç konutlar ve kavşaklarda çalıştı. Yardımcı Doçentler Şevket Aktaş ile Fatih Gülşen ise, ana caddenin güneyindeki anıtsal girişe yöneldiler. Kazıya Antalya Büyükşehir Belediyesi KUDEB uzmanı Arzu Bulut da öğrenci olarak katıldı. Bakanlık temsilcimiz Hatice Cüneli’ydi.

1993

Ekip; Doğucasarı, Kapukuran, Tesbihli, Gemiciadası, Makbara, Tavas, Muarönü ve Fırnaz’da yüzey araştırmalarına devam ederek, bizleri gözdağıyla kaçırtma amaçlı örenyeri yakma eyleminin boşunalığını ve görev yapmaya engel olamayacağını gösterdi. Koruma kalkanı genişliyordu. Kazı Başkanlığı, yüzeydeki yoğun arkeolojik dokuya ve antik kent bütüncüllüğüne dayanarak, kazı izni verilmeyen yedi yıl içinde 103 kaçak yapıyla betonlaşan Patara Kuzey’in, yani köyün ve kooperatiflerin içinde bulunduğu alanın, 1. Derece arkeolojik sit olması için Koruma Kurulu’na başvurdu. Önerimiz tek oy farkla reddedildi ve karar, Kazı Heyeti ile Kurul Heyeti arasında belirleyici önemdeki tek anlaşmazlık olarak tarihe geçti.

Tepecik Nekropolü (Havva İşkan), Hurmalık Hamamı (Nevzat Çevik-İsa Kızıgut), Anacadde (Şevket Aktaş-Fatih Gülşen), Kent Bazilikası (Arne Effenberger-Max Kunze) ve Kent Kilisesi (Guntram Koch) bu kazı döneminin kapsamlı çalışma alanlarıydı. Ayrıca; Tarkan Kahya ile Serdar Akerdem tapınak mezarlar ve altlarındaki oyu mezarlarda, Necdet Coşkun M34 mezarında, Bahadır Yıldız ve Sinan Özbey Akdam kaya mezarında, Şehnaz Çamlıdağ Likya Lahdi’nde, Ahmet Kulaç Tak’da ve Süleyman Bulut Kısık Köprüsü’nde çalıştı. Prof. Dr. Ertuğ Öner, Patara’da ve Eşençayı Deltası’nda jeomorfolojik araştırma ve sondajlarına başladı. Kazıya katılan öğrencilerimiz arasında Yrd. Doç. Dr. Eray Dökü ve Yrd. Doç. Dr. Çilem Uygun ile Antalya Koruma Bölge Kurulu uzmanı Arzu Aktaş da vardı. Bakanlık Temsilcimiz Fahriye Bayram’dı.

Patara’nın ilk prehistorik buluntusu, bir taşbalta, Tepecik Doğu Nekropolü’nde, tepeden akan “Proto Geometrik çemberli” parçaların altındaki son kültür katmanı üzerinde günyüzüne çıktı. Bir başka sassyonel bulgu, ’92 yangınında üzeri kavlayan yazıtlı blokların “Lykia Yol Kılavuz Anıtı”na ait olduğunun anlaşılmasıydı; “yüzyılın epigrafik buluntusu”, alevlere ‘dur artık’ diyen bir armağandı adeta.

Ekibin bir bölümü araştırma için Doğucasarı Tepesi’ne çıkmıştı. Hain bir el, ateşi bu kez de çadır-kampa attı. Tepeden, aşağıda alev topuna dönen çadırların içindeki eşyalarla ve özellikle kazı malzemeleriyle birlikte saniyeler içinde yok oluşuna ve öğrencilerimizin iç çamaşırları ile ortada kalışlarına tanık olmak, ve de çaresizlik içinde olmak içimizi çok acıtmıştı. Sorumluluğunu taşıdığımız öğrencilerimizin artık can güvenliğinin de kalmadığını fark etmiştik. Bu duyguyu canımıza yapışmışçasına hiç atamadık. Patara’yı “Üniversite’nin dünyaya açılan kapısı” gören ve bizleri hep destekleyen değerli Rektörümüz Prof. Dr.

Tuncer Karpuzoğlu yine yanımızdaydı. Başımızın üstünde bir çatıya, bir Kazievi'ne, ihtiyaç olduğu artık kaçınılmazdı. Bu karara birlikte varıldı ve sit sınırı kenarında kalan ve mülkiyeti kamuya ait olan tek arazinin kazievi için uygun olduğu görüşünde birleşildi. Çadırda bizleri Patara'da "geçici" olarak algılayanlar, ev olunca "kalıcı" olduğumuzun da farkında olacaktı.

Bu ara bir ikinci mucize gerçekleşti ve ilgileriyle Patara'da hiç unutulmayacaklar arasına giren valimiz İl Özel İdaresi adına, kazıya hâlâ kullandığımız kepçeli traktörü tahsis etti. Kendisinin başlattığı ilk –ve ne yazık ki o günden beri caydırıcı anlamda tek- yıkım, yapılaşma hevesini yitirmemiş olanların umudunu söndürmeye yetti; Patara nefes aldı, biz de nefes aldık.

1994

Nevzat Çevik'in yürüttüğü yüzey araştırması ve temizlik çalışmaları yanında kapsamlı kazılar yapıldı: Yol Kılavuz Anıtı'nın blokları Süleyman Bulut denetiminde belgelenerek, bataklıktan ve sur göçüğünden kaldırıldı. Bu çalışma ile kazıda ilk kez Kaş Şöforler Cemiyeti'nin vinci kullanıldı. Bloklar Nevzat Çevik tarafından tek tek çizildi ve paletler üzerine alınarak bir çit içerisinde koruma altına alındı; ilgili dosyalar, epigrafik çalışmalarında kullanması için Prof. Dr. Sencer Şahin'e verildi. Almanya Stendal'dan gelen bir harita ekibi, Patara kent planını çıkarma görevini üstlendi; kentin polygonları atıldı. Şevket Aktaş-Fatih Gülşen'in Ana Cadde'de açtıkları alan yüz metreye yaklaştı; batıdaki dükkânlar iz vermeye başladı. Mehmet Özhanlı da Liman Hamamı kazısına katıldı; yapının güneyindeki cadde açıldı. Suriçi Kilisesi'nde Max Kunze, Bazilika'da Arne Effenberger kazı çalışmalarını sürdürdüler. Buluntular içinde bir ambon parçası özgünlüğüyle öne çıktı. Kazıya katılan öğrencilerimiz arasında Yrd. Doç. Dr. Şükrü Özudoğru da vardı. Bakanlık Temsilcimiz Fahriye Bayramdı.

Yol Kılavuz Anıtı üzerindeki Trimmili lokasyonunun bugünkü Dirmil ile örtüştüğü ve Likyalılar'ın ana yurdunun beklendiği gibi Teke Yarımadası üzerinde konumlandığı ve sonuçta onların Anadolu'nun kadim halklarından oldukları, bu yılın bilimsel kazanımları arasındaydı. Beklediğimiz "Anadolu Likyası", görünür olmaya başlamıştı.

Havva İşkan ve Nevzat Çevik 10 tonluk bir su deposu yaptırdılar; bu, inşaatı Üniversite ve bağışçı desteğiyle başlayan kazievinin ilk ünitesi oldu. Süleyman Bulut 1994-1996 yılları arasında tek başına kazievinde süren bütün çalışmaların başındaydı; onun oradaki varlığı, dirayeti ve delikanlı duruşu, antik kent ile birlikte kazievinin de olası saldırganlıklardan korudu.

1995

Her kazı bitiminde tüm eşyamızı toplayıp, gerçek bir "Yörük göçü" gibi, bulabildiğimiz depolara taşıyorduk. Tam 6 sezon yaşadığımız bu konar-göçerlikten kaynaklanan zaman ve malzeme kaybı, kazievi inşaatıyla bu yıl son buldu. İnşaatı henüz bitmemiş olmasına rağmen içinde kalmaya başladığımız ev, daha uzun zaman ve randımanlı çalışmanın ancak kalıcı düzenle mümkün olabileceğini kanıtlıyordu.

Bir göle dönüşen antik limanın suyu öylesine yüksekti ki, Ana Cadde kazısı yapılamadı. Max Kunze ile Dr. Stephanie Gerrit-Bruer, Patara kent planını çıkarmaya yönelik haritacılık çalışmalarına başladı ve Suriçi Kilisesi'ndeki kazı çalışmaları Max Kunze ile kapsamı genişletilerek sürdürüldü. Havva İşkan ve Nevzat Çevik denetiminde öğrencilerimiz tarafından açılan oyu mezarların Geç Hellenistik Dönem'den başlayan çok sayıdaki olağanüstü buluntularıyla Likya'nın ölü gömme gelenekleri yeniden yazıldı. Liman Hamamı'nda İsa Kızıgüt, Mehmet Özhanlı ve Şevket Aktaş ile Fatih Gülşen, Yol Kılavuz Anıtı'nda Süleyman Bulut ve Bazilika'da Arne Effenberger çalışmalara devam ettiler. Bakanlık Temsilcimiz Ayşe Erdoğan idi.

1996

Bir yangın daha... Kazı Sonuçları Sempozyumu'nda bildirisini sunmak için kürsüye çağrılan Kazı Başkanı Fahri Işık, "İS 3. binyıla 3 yıl kala, canım Patara anlatmak istemiyor hiç... bağışlayın" dedi ve aşağı indi.

Çalışmalar yine de kesintiye uğratılmadı. Mimar Dr. Leyla Gültekin Korinth Tapınağı olarak tanımlanan Prostylus Tapınak'ta çalıştı. Çalışmalar düzenleme ve araştırmalara yönelik olarak; Hurmalık ve Kazıevi çevresinde, ölçüm alımlarıyla kent surlarında ve yamaç evlerde yapıldı; Münster Üniversitesi'nden Prof. Dr. Norbert Blindow ilk jeofizik taramaları gerçekleştirdi.

Patara kazılarının dönüm noktalarından biri olmak üzere, bu yıl ilk kez Ovaköy Belediyesi tarafından tiyatroyu ve meclis binasını örten kumların taşınmasına başlandı. Bu alanların ve yapıların kum istilasından kurtarılması için toplamda 5000 (beşbin) kamyondan fazla kumun taşınması, arkeologların denetiminde kazı mevsimi dışında da sürdürüldü. Bugün yazımı birkaç satıra sığdırılarak anlatılan bu büyük 'kurtarma' operasyonu, süreci yaşayanlar için olağanüstülüğünü hala korumaktadır.

Mehmet Karaosmanoğlu ve Nevzat Çevik, daha ilk günden itibaren Ekklesiesterion olarak tanımlanan Meclis Binası'nda kazı çalışmalarını başlattılar. Liman Hamamı (Mehmet Özhanlı) ve batısındaki Hurmalık caddeleri (Tarkan Kahya) ile Ana Cadde'de (Şevket Aktaş) başlamış olan çalışmalar devam etti. Süleyman Bulut ve Fatih Gülşen, Bodrum mevkiindeki temenoslu mezarın kazısına başlayıp tamamladılar. Prof. Dr. Sencer Şahin ve Prof. Dr. Christian Marek ekibin epigrafi üyesi idiler. Geç Roma Dönemi'nden Ortaçağ'a uzanan süreçteki yerleşim öyküsü, giderek daha fazla anlaşılmaya başladı; ilgili çalışmalar Stephanie Gerrit-Bruer ve Max Kunze tarafından yürütülüyordu. Bakanlık Temsilcimiz Nevin Soyukaya'ydı.

1997

Sivil Toplum Örgütleri, Patara'da sürdürülen mücadelenin yanında yer almaya başladılar: Antalya Mimarlar Odası, Denizli Mimarlar Odası, Antalya Sanat Derneği artık örenyerindeydiler ve bizlerle birlikte koruma mücadelesine destek verdiler.

Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planı 2. Toplantısı yapıldı. Bu toplantıda; sadece antik kentin değil, tüm bölgenin gelişimini ve çehresini en olumlu biçimde değiştirecek olan bir yönetim ve eylem planı ortaya kondu. Konunun üst düzey uzmanları ile oluşturulan bu koruma ve kullanım manifestosu, konunun uzmanı olmayan kişi ve kurumlarca popülist ve rantsal söylemlerin içinde eritildi ve hiç uygulanamadı.

İsa Kızgut'un yürüttüğü Liman Hamamı caldarium mekânı kazısında sona gelindi. Mimar Leyla Gültekin Korinth Tapınağı'nda restitüsyona yönelik sondajlar yaptı. Bir önceki yıl jeofizik yöntemle tespit edilen Tak'ın önündeki benzersiz sekizgen havuz kısmen ortaya çıkarıldı; ancak tarla sahibi tarafından kapatılarak üstüne karpuz ekildi. O'na kızmadık, çünkü hakkıydı bu ve çünkü Devlet'in tapulu arazileri kamulaştırmak ya da takas ederek vatandaşı mağdur etmemek gibi bir görevi vardı. Max Kunze, Suriçi Kilisesi yanındaki Kadın Şapeli'ni ortaya çıkardı. Tepecik Yapı Kompleksi'nde Süleyman Bulut ve Burhan Varkıvaç çalıştılar.

Bu dönemin en kapsamlı etkinliği ise, Havva Işkan ve Nevzat Çevik denetiminde öğrencilerimiz tarafından 34 adet yer altı oyuğu mezarın açılması oldu. Özellikle 42 ve 43 numaralı mezarlar; bozulmamış kontekstleri ve sayısız buluntuları ışığında nekropollerleriyle ünlü Likya'nın defin gelenekleri hakkında çok önemli bulgulara ulaşmamızı sağladılar.

Kazıya katılan öğrenciler arasında Doç. Dr. Fatih Onur, Yrd. Doç. Dr. Nihal Tüner, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Oktan, Yrd. Doç. Dr. Burak Takmer, Dr. Gülşen Yiğit, Öğr. Gör. Onur Gülbay ve Afyon Müzesi uzmanı Cemil Dumanlıoğlu da vardı. Bakanlık Temsilcimiz Akif Gaffaroğlu'ydu.

1998

Kazı başkanının yurt dışında bulunması nedeniyle, Havva İŞkan ve Nevzat Çevik vekâlet ettiler.

1993 yılında ara verilen Tepecik Nekropolü'ndeki çalışmalara derinleşmiş bilgilerle Havva İŞkan ve Gül Işın tarafından yeniden başlandı. Asfalt yolun üzerinden geçtiği bu nekropol, güneyindeki Tak ile birlikte antik kentin bir zamanlar var olan özgün görünüşü hakkında az da olsa bir fikir veriyordu. Nevzat Çevik, Max Kunze ve Götz Grosche ile Meclis Binası'nın açılmasına devam edildi. Şevket Aktaş, Korinth Tapınağı'nda yapılması öngörülen, ancak gerçekleştirilemeyen restorasyon için lojistik çalışmaları yürüttü. Burhan Varkıvanç hem Tepecik Yapı Kompleksi'ndeki çalışmalarını tamamladı, hem de Max Kunze ile birlikte Doğucasarı Akropolü'ndeki yüzey araştırmalarına başladı. Arazideki korumaya yönelik uygulamaları Süleyman Bulut ile Şükrü Özudoğru üstlendi.

Sezonda bir dizi etkinlik de gerçekleşti. Batı Akdeniz Çevre Platformu ile birlikte koordine edilen meydan toplantısında köy halkına ekolojik tarım ve turizm konusu anlatıldı. Mimarlar Odası Antalya Şubesi, kazı açılış töreninde bulunarak, Patara'nın Mimarlar Odası'nın gözetiminde olduğunu deklare etti. Ülkemiz üniversitelerindeki arkeoloji öğrencileri tarafından düzenlenen ARKHE toplantılarının ikincisi, sezon bitiminde konferans ve atölye çalışmaları ile Kazıevi'nde yapıldı. Kazının, öğrencilere verdiği bu destek çok anlamlıydı.

Prof. Dr. Taner Korkut ve Yrd. Doç. Dr. Erdoğan Aslan ekibe katıldılar. Bakanlık temsilcimiz önce Bekir Tuluk'tu; sonra Mehmet Katkat geldi.

1999

Kazının keyfi başlamadan kaçmıştı; çünkü kazı izni üç haftalık bir beklemenin ardından gelebildi. Kazı heyeti listesinin üzerine, el yazısı ile yeni bir isim yazıldığına tanık olduk.

Kazıevi'ne ek olarak vinçli depo binası bitirildi. Gül Işın ve Taner Korkut ile Çilem Uygun, Eray Dökü ve Fatih Gülşen Tepecik Nekropolü'nde çalıştılar. Mezarların yanında kendi disiplinleri açısından çok önemli olan çömlek fırınları ortaya çıkarıldı. Tepecik Akropolü'ndeki kiklopik örgülü duvar sondajlarını Süleyman Bulut ve Şükrü Özudoğru yaptılar ve arkasındaki kayalık tabanda Bronz Çağı'na ait olduğu anlaşılan az sayıda seramik buldular. Tepecik'te Erken Patara'ya giderek yaklaşıyordu. Aynı alandaki kuzey sur duvarında da ilk sondajları Süleyman Bulut ve Şevket Aktaş gerçekleştirdi. Doğucasarı Tepesi'ndeki yüzey araştırmaları yoğun biçimde sürdürüldü. Burhan Varkıvanç'ın Tepecik eteğinde çalıştığı alanın bir seramik işliği olduğu anlaşıldı. İç Liman Kilisesi kazısı Max Kunze ile Dr. Eva Hofstaetter tarafından yapıldı. Prof. Dr. Helmut Engelmann kazının yeni epigrafı olarak bilim heyetine katıldı. Bakanlık Temsilcimiz Özcan Şimşek'ti.

Patara o yıl Kasım ayında başlayan ve 2000 yılının Temmuz ayına dek aralıklarla yinelenen tam 7 (yedi) yangın geçirecekti.

2000

12 Nisan 2000'de kent merkezinde 70 dönümlük arazi, bir kez daha yangınla karardı. Akli dengesi yerinde olmayan raporlu biri, kazı yapılmasını istemeyenlerce kışkırtılmış ve örenyeri ateşe verdirilmişti. Cezai ehliyeti yoktu, salıverildi ve daha sonra örenyerini bir kez daha yaktı. Oysa bir önceki yılın sempozyum bildirisinde Kazı Başkanı şunları yazmıştı: "...Yedi yangın geçiren Patara '99, genelde hiç tat vermemiştir. 2000 yılı kazı dönemine artık sorunsuz ve şevkle başlamak, Patara kazı ekibinin beklentisidir ve hakkıdır". İlk iş olarak; yangınlara karşı bir önlem alınmadığı için! ve kökleriyle kalıntılara da zarar vermeleri nedeniyle örenyeri merkezindeki bitki örtüsünün tamamına yakını köklendi.

Milenyum'un ilk yılında şunlar oldu: Devlet gibi bir devlet adamı, dönemin Kaş Kaymakamı, yöre belediyelerinin başkanlarını Patara kazievinde bir araya getirdi. Patara ile hiçbir idari bağı bulunmayan ve de örenyeri gelirlerinden yararlandırılmayan bu belediyelerin kazıya tahsis ettiği 22 işçi ve kamyon-traktör gibi teçhizat ile çalışmalar bir anda büyük bir ivme kazandı. Sadece tiyatronun içinden 600 kamyon kum çekildi. Kaş Şöförler Cemiyeti vincini gönderdi. Fethiye'den bir çamaşır yıkama fabrikası büyük bir sorunumuz olan çamaşır yıkamayı üstlendi. Mimarlar Odası Patara'yı ilgilendiren ve başlangıçtan beri Antalya Barosu'ndan bir kültür dostunun üstlendiği tüm davalara müdahil oldu; 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı'nın bir bölümünü belgeleriyle 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil ettirdiğimiz için açılan karşı davayı kaybedince temyize gidenlere, "sit bütüncüldür" diyen Danıştay'dan ders gibi bir ret kararı çıktı. Perge Rotary Kulübü, kazievi yanına bir bekçi lojmanı yaptırdı.

Hakedilmiş olmasına rağmen unutmamız olmalı ki güzelliğin bu kadarını yadırgadık çok; nazar degecek diye "kurşun döktürelim" diyenimiz bile oldu.

Fatih Gülşen Doğucasarı yeraltı oygu mezarında, Şükrü Özudoğru Ambaryanı yeraltı oygu mezarı ile Ambaryanı tapınak mezarında ve Günlük çömlek fırınlarında, Eray Dökü Tepecik hyposorion mezarında çalıştı. Şevket Aktaş, 1996 yılında ara verilen Ana Cadde kazılarına yeniden başladı. Meclis Binası'ndan batıya uzanan surların güney ön tarafında Süleyman Bulut tarafından yapılan çalışmalarda, farklı olimpiyatlarda altı kez şampiyon olmuş Pataralı bir sporcunun lâhdi bulundu. Surun üzerinde ise agonistik bir anıtın yazıtlı blokları, ikincil malzeme olarak ortaya çıktı. Ve Süleyman Bulut ile Tiyatro kazısı başladı. Götz Grosche, Meclis Binası'nda belgeleme çalışmalarına, Burhan Varkıvanç ve Max Kunze Doğucasarı'da yüzey araştırmasına devam ettiler. Seramik deposu tasnif çalışmaları; Burhan Varkıvanç, Gül İşin ve Taner Korkut ile Çilem Uygun tarafından başlatıldı.

Lykçe dilinin uzmanı olarak Prof. Dr. Recai Tekoğlu heyete katıldı; öğrenci olarak Antalya Koruma Bölge Kurulu uzmanı Selim Erdoğan da aramızdaydı. Bakanlık Temsilcimiz Şinasi Dayan'dı.

2001

Büyümüştük. Ekip üyesi sayımız 58'e ulaşmıştı. Kazievinde -ne güzel ki- resmi ve sivil ziyaretçimiz hiç eksik olmadı. ÇEKÜL, Mimarlar Odası ve Harita Genel Komutanlığı bizlere destek verdi. Dost zengini olmak ve yapılan iyi işlerle anılmak, herkese yeten 'kazı spesiyalitesi' kurufasulye ve pilavı onlarla paylaşmak, güzeldi.

Kazı alanlarının kapsamı da büyüdü: Süleyman Bulut ve Mimar Dr. Sinan Genim tiyatrodaki çalışmaları bitirdiler. Kum çekmeye de devam ediliyordu. Bouleuterion'da ise Taner Korkut ve Mimar Götz Grosche denetiminde yeni bir kazı süreci başladı. Kazılan yerin doğasına uygun olarak, çok sayıda yazıt gelmeye devam etti. Şevket Aktaş ve Fatih Gülşen, Ana Cadde'nin batısındaki dükkânları açmayı sürdürdüler. Bunlar devasa göçüklerin sistemli bir biçimde kaldırıldığı zor işlerdi. Eray Dökü ve Şükrü Özudoğru, 'Leto Hurmalığı'nın konumlandığı alanda uzanan cadde ve sokaklardaki çalışmaları bitirdiler.

Bu dönem kazısına katılan öğrencilerimiz arasında Yrd. Doç. Dr. Gökhan Tiryaki, Yrd. Doç. Dr. Banu Özdilek Tıbikoğlu ve Antalya Müzesi uzmanı Dr. cand. Ahmet Çelik de vardı. Bakanlık Temsilcimiz Melek Yıldızlı'dı.

2002

Antalya Büyükşehir Belediyesi, Kazievi bahçesinde sondaj kuyusu açtı. "Su gibi aziz olmak" nedir, anlaşılmıştı. Yöre belediyelerinin işçi ve makine-teçhizat desteği de devam etti.

'Aykırılığı, kalıplaşmış süslü laflarla meşrulaştırdığını' sanan, sadece konuşan, sözde 'çevreciler'e alışkındık zaten; yine de birini '2002 Patara'sı'nın "unutulmazları" arasında ve geleceğe örnek olsun diye özel-

likle tanıtmak isterim: Patara Deniz Feneri'nin kazısına başlayabilmek ve öncesinde, üzerindeki tepelere kümelenmiş kumu taşıyabilmek için bir yolun açılması şarttı; bu amaçla Koruma Kurulu'na başvuruldu. Statüsü gereği konunun paydaşı olan Özel Çevre Koruma'nın, Kurumu temsilen görevlendirdiği tanınmış bir Üniversite'den adı bilinen 'uzman çevreci' öğretim üyesi, denizden yaklaşık 600 m içeride ve bataklığa dönüşmüş Haliç kenarından geçecek bu yola "doğal dokuyu bozar, caretta caretalara zarar verir" gerekçesiyle karşı çıktı. Kazı başkanı kendisine "1998 yılında 'dünyanın en güzeli' seçilen bu muhteşem mikalı kumul vahim bir ağaçlandırma ile karartılırken ve Patara talan edilirken ya da kezlerce kundaklanırken ortalarda görünmeyen sizler, şimdi bize, yıllardır örenyerini ve sahili koruyan kazı heyetine, çevrecilik dersi veremezsiniz. Bu toprak yol arkeoloji bilimi ve ülke turizmi için çok zaruri bir amaç uğruna açılacaktır; ağaçlandırma nedeni ile doğal dokusunu kaybetmiş alana zarar vermeyecektir ve de kıyıdaکی caretta caretalar ile hiçbir ilgisi yoktur" diyerek Genel Müdürlüğe yeniden ayrıntılı bir rapor yazdı ve yol açıldı. Bu insan tipi, yıllar sonra, örneğin Demre'de eşdeğer önem ve güzellikteki kumullar üzerinde yükselen turistik otelleri görmezlikten gelirken; bizim canımız pahasına sürdürülen mücadelelerimiz sayesinde bakır kalan Patara kumsalına, sahte resim ve fotomontajlarla villalar yapıldığını iddia edebilmeyi ve bu yalan üzerine gündem yaratmayı kendine hak görenlerde yeniden ortaya çıkmıştır. "Meyve veren ağacı taşlarlar" sözünü hiç sevemedik.

Bouleuterion'daki çalışmalar Taner Korkut ve Mimar Götz Grosche denetimindeki büyük bir ekiple devam etti; açığa çıkarılan 'Lykiarch Locasi' heyecan uyandırdı. Jeodezi ve fotogrametri uygulamaları kazı gündemimize girdi (Meclis, Tiyatro, Markia Mezarı). Fatih Gülşen, Markia Tapınak Mezarı'nı ortaya çıkarmaya başladı. Çok zor bir arazide, önceden tüm belgeleme ve numaralama çalışması yapılmış olan 329 adet blok, gün doğumundan gün batımına kadar çalışılarak sadece dört günde kaldırılabilirdi ve taş tarlalarına taşındı. Çünkü uzun süreli bir vinç için ödeneğimiz yeterli değildi ve her zaman yardımımıza koşan Kaş Şöförler Derneği'nin emektar vinci bize sadece dört gün tahsis edilmişti. Bu zor işin ödülü, iki sağlam portre ile Attika tipi frizli lahitlerden parçalar oldu. Şevket Aktaş, Doğucasarı'daki M63 no.lu eksedra-mezarın kazısını tamamladı. Göçme nedeniyle yüzeyden iz veren ve bu nedenle soyulma riski taşıyan yer altı oyu-mezarlarından OM49'da Fatih Gülşen ve Eray Dökü, OM50'de Çilem Uygun ve OM51'de ise Gül Işın çalıştı. Eray Dökü ayrıca Korinth Tapınağı önündeki sondajları sürdürdü. Epigrafik buluntularımızı Helmut Engelmann kayda aldı.

Kazıya yeni üyeler olarak Prof. Dr. Hüseyin Alanyalı ile Likya Uygarlıkları Araştırma Merkezi uzmanı Emrah Akalın ve Antalya Müzesi uzmanı Süleyman Atalay da katıldı. Bakanlık Temsilcimiz Funda Ünal'dı.

Meclis Binası'nın kuzey tonozlu mekânı girişine yapılmış özgün bir çizgisel kabartma bulundu. Betimlenenler; bir çekirge, bir arı, bir kertenkele ve bir üzüm salkımıydı.

2003

Yoğun bir kazı yılıydı. Tiyatroda Hüseyin Alanyalı, Meclis Binası'nda Taner Korkut ve Mimar Götz Grosche, Ana Cadde'de Şevket Aktaş, iki adet vinç desteğiyle büyük göçükleri kaldırmaya ve blokları taş tarlalarına çekmeye devam ettiler. Eray Dökü, Korinth Tapınağı kuzey cephesi önündeki çok sayıdaki Ortaçağ mezarının kazısını gerçekleştirdi; mimariye ilişkin gözlemleri ise Mimar Sinan Genim yaptı. Fatih Gülşen, Markia Mezarı'nda yürüttüğü kazı çalışmalarını tamamladı. Tepecik Akropolü'ndeki ilk kazı etkinleri de bu dönem Gül Işın'la başladı ve önce 1952 yılında A. Dönmez ile J. Tritsch tarafından açılan, önemli buluntuların ortaya çıktığı deneme çukurları araştırıldı.

Önceki yıllarda 1. Derece Arkeolojik Sit alanı içindeki mezarlık alanında tapusuz araziye kaçak olarak yapılan bir motelin! yeni sahibi, kaçak kazı girişimlerinde bulununca, bu alanda yüzeyden tanınabilir durumdaki mezarların da açılması gündeme geldi. Her zamanki gibi önemli buluntuların ortaya çıktığı

bu kazıları Çilem Uygun yönetti. Bu motel hâlâ yıkılmadı, sahibi olan aynı kişi her daim tacizlerini sürdürdü; en son 2014'te kendinden geçmiş bir halde Kazievi'nin kapısına dayandı. '98 doğumlu bir öğrencimiz, "sizi bu durumda içeriye alamayız beyefendi" dedi.

Kazıya öğrenci olarak Yrd. Doç. Dr. Erkan Dünder ve Öğr. Gör. Mustafa Ağgöl de katıldılar. Bakanlık Temsilcimiz Mahir Atıcı'ydı.

2004

Ana Cadde'de Şevket Aktaş, Tiyatro'da Hüseyin Alanyalı, Feriştah Alanyalı ve Prof. Dr. Joachim Ganzert, Meclis Binası'nda Taner Korkut ve Götz Grosche kapsamlı çalışmalarını sürdürdüler. Tepecik'te Gül Işın, Geç Klasik-Erken Hellenistik dönemlerine ait kaliteli seramiklerle dolu bir "sarnıç" ortaya çıkardı. Buluntular arasında yer alan Erken Demir Çağ'a ait pişmiştoprak heykelcikler de Patara'nın erken tarihine yönelik önemli ipuçları sundu. Troia heyetinden Doç. Dr. Ralf Becks, bu erken tarih araştırmalarına destek vermek amacıyla Tepecik'in güney yamacında bir trench açmaya başladı. Tepecik'in kuzeydoğusunda yükselen Günlük'ün eteğinde ve yol kenarında iz veren çömlek işliklerinde Şükrü Özudoğru çalıştı. Ana Cadde sütunları dikilmeye başlandı; Patara ilk kez 'dikey' tarihe yeniden doğuyordu. Markia Mezarı'nın restorasyon çalışmaları kapsamında, tümüyle oynamış olan duvar blokları yerlerinden alınarak tek tek sağlamlaştırıldı ve eski şekliyle yeniden yerleştirildi. Özgün bir Artemis kabartmasının başı çektiği çok buluntulu bir yıl oldu

Ve Patara Deniz Feneri de, kültür dostu onurlu bir Türk Amiralî'nin teşvikleriyle 'Pîri Reis aşkına' kazı gündemine alındı. Havva İşkan denetimindeki ekip, bir yıllık bir gecikmeden sonra, bir kum dağının insanı yakan sıcağında devasa bir yapı göçüğünü ortaya çıkarmaya başladı. Çevre belediyelerin yardımı ile çekilen binlerce kamyon kumun altından Fener, podyum başlangıcına dek açıldı.

Bakanlık Temsilcimiz Cumali Ayabakan'dı.

Patara'da göreve başlayan 'yeni nesil' genç bir Muhtar, "Hocalarımız haklı, burayı korumalıyız, geleceğimiz buranın korunmasında" diyerek seçime girmişti. Bu sloganla kazanması Patara'nın geleceği için bir büyük umut, bir milattı.

2005

Kazı çalışmaları 7 alanda gerçekleştirildi. Anacadde ve Agora Kapısı'nda (Şevket Aktaş), Tiyatro'da (Hüseyin Alanyalı ve Joachim Ganzert), Lykia Birlik ve Eyalet Meclisi'nde (Taner Korkut ve Götz Grosche), Pharos'ta (Havva İşkan), Liman Hamamı'nda (Feriştah Alanyalı), Günlük Çömlek Fırınları'nda (Şükrü Özudoğru ve Eray Dökü) ve Tepecik-Höyük açmasında (Ralf Becks). Başta fenerin yazıtları olmak üzere, pek çok yazıt Helmut Engelmann tarafından okunup kayıt altına alındı. Ana Cadde stylobatları ile sütunlarındaki anastylosis çalışmaları devam etti. Meclis Binası'nın günümüze çok kötü durumda ulaşan duvar ve özellikle fil ayaklarında, haftalarca süren konservasyon uygulamaları yapıldı. Tepecik Sarnıcı'nın konservasyonu tamamlandı ve üstü kapatıldı. Pharos (deniz feneri) ve Korinth Tapınağı'nda da benzer uygulamalar yapıldı.

Kazıya bu yıl öğrenci olarak Yrd. Doç. Dr. Serap Erkoç da katıldı. Uzun süren kazının Bakanlık Temsilcileri Ünal Demirer ve Baykal Aydınbek'ti.

Kültür ve Turizm Bakanı Sayın Atilla Koç'un talimatıyla sürdürülen Pharos çalışmaları kesintisizce 31 Aralık tarihine kadar devam etti. Yapının tüm blokları yaklaşık 6 ay boyunca yağmur-fırtına demeden üç kat halinde kaldırılarak özel bir düzenleme doğrultusunda çevredeki taş tarlalarına yerleştirildi. 31 Aralık'ta hoca-öğrenci-işçi hep birlikte son kez fener podyumunu süpürdü ve görevlerinin ilk etabını

eksiksiz biçimde tamamladı. O gece, yılbaşı gecesinde, köyden çok sayıda insan Fener'e geldiler, gece yarısı havai fişeklerini orada ateşlediler ve yeni bir yıla orada girdiler. Ayağa kaldırıldığında yanacak olan fener ışığının, Pataralılar'ın geleceğini de aydınlatacağına inanmışlardı.

O insanların ve yeryüzünde eşi-benzeri olmayan böyle bir anıtı ortaya çıkaran bilim insanlarının umutlarını ve emeklerini tüketen, yani on yıldır anıtın (hâlâ tamamlanamayan podyum onarımı dışında) restorasyonu için hiçbir şey yapmayanların tarih önündeki sorumlulukları büyüktür. İçinde kazı çalışması bile yapılmayan örenyerlerindeki restorasyonlar ya da üzerinde hiçbir arkeolojik kalıntı bulunmayan arazi istimlâkleri için dahi bulunabilen ödenek, Dünya'nın ayağa kaldırılacak nitelikteki tek feneri olan 26 metrelik Patara Deniz Feneri için bu güne dek bulunmamıştır. Kule tipi yapısı nedeniyle çokdisiplinli uzmanlık isteyen restorasyon çalışmasının başlatılmasına yardım ve destek için ilgili her yere defalarca söylenmiş ve yazılmış; dosya, Ülkemizin en yüksek makamına bile iletilmiş, ancak bir sonuca ulaşılamamıştır. Bu satırlar, başlangıçtaki tüm onarım vaatlerine karşın kendi kaderine terk edilen ve bu durumda kalması artık anıt-yapının taşlarına zarar verdiği için üzerini yeniden kumla kapatmamız gereken Patara Deniz Feneri adına tarihe düşülen kayıttır.

2006

Bu dönem kazısı 112 gün sürdü. Ekipte bilim insanı ve öğrenci olarak 69 kişi yer aldı. Tepecik Akropolü üzerinde Gül Işın denetimindeki kazılarla Likya'nın çok önemli bir sivil mimari kalıntısı ortaya çıkmaya başladı. Bu, Arkaik Dönem'den bir 'Bey Konağı' idi. Kazıdan yüksek nitelikli çok sayıda seramik ile pişmiştörak ve kireçtaşından yapılmış figürinler de ele geçti. Feriştah Alanyalı, Liman Hamamı'nda hem mekânları açmaya, hem de kullanım evrelerini belirlemeye yönelik sondajlar yaptı. Hüseyin Alanyalı ve Joachim Ganzert ile Mimar Dr. Katja Piesker tarafından yürütülen kapsamlı tiyatro çalışmalarında kazı ve belgeleme bir arada yürüdü. Taner Korkut ve Götz Grosche kazı çalışmalarını, yoğun bir çabayla ortaya çıkardıkları görkemli Meclis yapısının dış kısmında sürdürdü. Şükrü Özudoğru ile Eray Dökü, içinde beş adet seramik fırınının bulunduğu ışlık alanındaki çalışmalarına devam etti. Dönemin yeni alanı, Ark. Mustafa Duman ve üç arkeolog öğrencimiz denetiminde kazılan Korinth Tapınağı'nın kuzeyindeki 'Ortaçağ Hamamı' oldu. Yapılan incelemeler, bu hamamın Selçuklu özellikleri de taşıdığını göstermekteydi; tek başına bu olgu bile Patara'nın kentsel kullanım süreci konusunda çığır açıcıydı. Doç. Dr. Deniz Özkut, Deniz Feneri'nde belgeleme ve rölöve çalışmalarına başladı.

Bakanlık Temsilcilerimiz Semra Yıldırım ve Arzu Aktaş'tı.

2007

Bu yıl da üç aydan fazla süren uzun, sonuçlarıyla verimli ve Kazievi'nde kalan 83 bilim insanı ve öğrenci ile de sayıca kalabalık bir sezon geçti. Bir önceki yıl için tanımlanan çalışmalar, aynı kişilerle devam etti. Tepecik Güney Açması'nda Hellenistik Çağ mimarisine ulaşıldı. Tepecik Bey Konağı'nın doğusunda büyük bir teras duvarının bulunduğu anlaşıldı. Ana Cadde'de hem anastylosis çalışmaları yürüdü, hem de batı portik kazısı kuzeye doğru tamamlandı. Tiyatronun içindeki çalışmalar sürerken, sahne binası dışında da sondajlara başlandı. Liman Hamamı'nda tepidarium bölümünde yoğunlaşan kazılarda açığa çıkan kireç ocakları, kentte mermer malzemenin neden görece az olduğunu da yanıtlar gibiydi. Ana Cadde'de bütünlünen sütunların, orijinalinden kopyalanan altlıkların üzerine oturtulmasına başlandı. Meclis Binası'nın kazı çalışmaları sona erdi; ilk yayını yapıldı.

Büyük ve kalıcı bir operasyon da kazievi depolarında başladı. Burada korunan çok sayıda buluntunun, malzeme ve parça ayırmaksızın hepsinin temizlenme ve birleştirme işlemleri başladı. Serap Erkoç ve Erkan Dündar, öğrencilerle birlikte depo envanteri çıkarma ve tanzim işine başladı. Bu sayede Patara

Kazievi, bugün örnek gösterilen dijital kayıtlı bir sisteme ve düzene kavuştu. Patara Suyolları'nı bir bütün olarak anlayabilmek için, TÜBİTAK'a çok disiplinli bir proje sunuldu.

Bakanlık Temsilcimiz Ünal Demirer'di.

2008

Çalışmalara 13 Temmuz'da başlamak amacındaydık. Ekip üyeleri ve öğrenciler, bir hafta öncesinden Kazievi'nde toplanmaya başladı. Orada ve arazide, her yıl olduğu gibi kazı öncesinin yoğun temizlik, düzenleme, tamirat vb. işleri ile uğraşıyorduk. Karada çok kuvvetli bir rüzgârın estiği 11 Temmuz Cuma günü, öğle dinlenme molasının bitmesine çok az kala, önce kesif bir yanık kokusu ulaştı terasa, arkasından parça parça küller uçuşmaya ve hava dumandan kararmaya başladı. Kuş uçuşu 2 km kuzeyimizdeki Kısık mevkiinde "antik!" elektrik direkleri rüzgâra dayanamayıp devrilince etrafa kıvılcım yağdırmaya başlamıştı. Orman yangını dakikalar içinde sahili buldu; yanıyorduk....

Bir anda herkes araziye dağılıp bir şeyler yapmaya çalıştı. Fakat rüzgâr çok güçlüydü ve alevler önünde durulamayacak kadar büyümüşü. Kamyonetimizle önce kız öğrencilerimizi ve bekçimizin ailesini sahile indirdim. İkinci kez için geri döndüğümde alevler yola yaklaşmıştı. Elektrik kesikti, jenaratörümüz yoktu, pompaları çalıştıramadık. İkinci transferi zorla yaptım, ancak geri dönemedim; çünkü kazievine çıkan yol da yanıyordu. Kazı Başkanı ile birlikte ekibin tüm erkekleri yukarıda kalmıştı. Bir alev topuna dönen Doğucasarı yamaçlarına ne yapacağımızı bilemeden bakarken, alevlerin içinden Şevket Aktaş'ın kullandığı emektar traktörümüz göründü; arkasından yukarıda son kalan arabaların içinde erkek öğrencilerle Fahri Işık ve iki bekçimiz geliyorlardı. Hiçbir yeri görmeden yoldan inmeye çalışan traktör son anda devrilmekten kurtuldu; mucize gibi aşağıya inmişlerdi. Birbirimize sarıldık; cana gelmemişti; Tak'ın yanında beklemeye başladık. Herkes gibi sahilde toplanmamız söylendi. Uzaktan tam da Kazievi'nin üzerindeymiş gibi yükselen alevlere bakıp düşündük ki herşey yok olmuştu; 20 yıllık emeğin ürünü her şey: eser depoları, belgeleme çalışmalarının yapıldığı işlikler, korunduğu mekânlar, zorlukla oluşturulan kütüphane ve de Ülkemiz'de en donanımlılar arasında gösterilen kazievi... Emeğin yanarak tükenişini çaresizce izlemek var ya; işte bunun acısı yaşamadan bilinemez...

İlgili tüm kurumlar yangına derhal müdahale etmişlerdi. Antik kente ve limanı kaplayan sazlığa yangının sıçramaması için havadan sürekli su sıkılıyordu. Orman itfaiye ekipleri ile kolluk kuvvetleri de oradaydılar, ancak kazievine giden yol alevlerin ortasında görünmediği için çıkamıyorlardı. Bir an duyduk ki Kaş/Kalkan Orman İtfaiyesi ile Kaş Jandarması'nın kahramanları, bir yerlerden yukarıya ulaşmayı başarıp kazievinin duvarlarını yalayan alevlere su sıkmaya başlamışlardı. Bu muştulu haber üzerine tüm ekip, kadınlar ve erkekler, hepimiz hızla dumanları tüten 'evimiz'e döndük, onlarla birlikte alevleri kazievinden uzak tutmanın mücadelesini verdik. Myra'dan, Rhodiapolis'ten, Kibyra'dan Patara'nın çocukları koşup yetiştiler. Bir mucize ki Kazievi çevresi duvarlara kadar çepeçevre yanmış, aşağıdan alevlerin yükseldiğini gördüğümüz doğu kısımda depo ve ahşap verandaya sadece metreler kalmıştı. İnanılmaz bir mucizeyle 20 yılı yeniden kazanmıştık. Bodrum Müzesi'nden hediye gelen ve artık ekip üyesi gibi davranan iki tavus kuşumuzu ise, doğada telef olan binlerce diğer hayvan gibi kurtaramadık... Çoğuyla hiç karşılaşmadığımız yüzlerce insan acımızı paylaştı; fakat ne yazık ki böylesi bir felakette bile Patara Kazılarını eleştirmeyi iş edinenlerin suçlayışlarına tanık olacaktık.

20. yılımıza böyle girmek bizi üzmüştü. Fahri Işık'ın da kararlılıkla ve yine bir 'ilk'e imza atarak kazı başkanlığı görevini 20. yılında devretmek istemesi ve bize "bu bir bayrak koşusudur" demesi, nasıl bir bilinç sınavında eğitildiğimizin göstergesiydi.

Ancak hayat, küllerinden yeniden doğmaktır.

13 Temmuz Pazartesi günü, üzerinde hala duman tüten ve soğutma çalışmalarının sürdüğü arazide, sezon kazımızı başlattık. Tiyatro’da Hüseyin Alanyalı kazı, Joachim Ganzert ile Mimar Katja Piesker ise belgeleme çalışmalarını yürüttüler. Şevket Aktaş, Ana Caddesi’nin güneyini kesen sur duvarının arkasına geçti; burası artık Patara Devlet Agorası’nın bulunduğu alandı. Liman Hamamı’nda Feriştah Alanyalı ve belgeleme ekibinin çabaları, yapının kullanım evrelerini pek çok sondajda netleştirdi. Pharos’da Mimar Deniz Özkut ile Akdam Tapınak Mezarı’nda Fatih Gülşen de belgeleme ve çizim çalışmalarını sürdürdüler. Kazievi deposunda yoğun biçimde seramik araştırmaları yürütüldü. Arazide yangın temizliği haftalarca sürdü. Limanın batı yakasına, Orman İşletmesi tarafından bir yangın ulaşım yolu açıldı.

İki önemli çalışma alanı daha bu sezonda başlatıldı: Fahri Işık, daha kazının ilk yıllarından itibaren, yanındaki ‘Kara Memet Pınarı’ nedeniyle Kaynak Kilisesi olarak adlandırdığı yapının, antik kaynaklardaki aktarımlarla da ilişkili olarak Patara Apollon Tapınağı olabileceğini düşünmüş ve yazmıştı. Yol kenarında konumlanan bu özel kalıntı tahrip edilmesin düşüncesiyle de, üzerindeki koruyucu bitki örtüsü kaldırılmamıştı. Yangının en kötü biçimde etkileyerek açığa çıkardığı kilisenin kuzey giriş kapılarından birinde Hellenistik Dönem’e ait bir tapınak envanter yazıtının içeriği, yapının rehabilitasyonunun yapılması gerektiği gerçeği ile birleşince, kazılmasına karar verildi.

Diğer çalışma alanımız ise, büyük bir proje olarak halen devam eden Patara Suyolları oldu. Suyolu güzergâhının topografik alımını da gerçekleştiren Prof. Dr. Orhan Baykan ile birlikte yürütülen TÜBİTAK projesi kapsamında; Çilem Uygun Delikkemer sondajlarını, Dr. cand. Gülnaz Acar ise Tak’a bağlanan kent suruyla bağlantılı ilk su yolu sondajlarını yönlendirdi. Özellikle bu son alan, öylesine önemli bulgular sundu ki, ilerleyen yıllarda genişletilmesi olgusunu beraberinde getirdi. Bakanlık Temsilcimiz Sinan Özbey’ di.

7 Şubat 2008’de TBMM Başkanı Sayın Köksal Toptan’ın Patara’yı ziyaret etmesi ile birlikte, Patara Likya Birliği Meclis Binası’nın onarım sürecine girildi. Kazı çalışmaları tamamlanan ve yayını da yapılan Likya Birliği Meclis Binası, bu doğrultuda Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan TBMM’ne devredildi.

2009

Kazı Başkanlığı’nın Fahri Işık’tan Havva İşkan’a el değiştirdiği 2009 dönemine yine donanımlı ve azimli bir ekiple başladık. 45 kişilik bilim heyeti ve 33 öğrenci, ortalama 45 işçiyle birlikte hiç durmayan karıncalar gibiydi. İki eski dost, ’68 kuşağının delikanlıları’ Prof. Dr. Fahri Işık ve Prof. Dr. Urs Peschlow, Kaynak Kilise’de çalışmaya başladılar. Yapıya güneyinden bitişik mezarlık alanında da eş zamanlı olarak Gülnaz Acar tarafından yürütülen kazılarla birlikte bu alan, son derece önemli bir mimarının ipuçlarını vermeye başlamıştı. Gül Işın ve Erkan Dünder, yayın için verilen aradan sonra, Tepecik’te yeniden çalışmaya başladılar. Ralf Becks ise, Tepecik güney yamacındaki çalışmasını tamamlayıp, batıda kyklopik duvar önünde ve kuzeybatıda yeni sondajlar yaptı. Bu erken Akropolis kazılarından, bu sene de MÖ 6. yy.dan itibaren buluntular geldi. Suyolları çalışmasında maksem, 1 ve 2 numaralı maslaklar ile ana su deposunun kazıları Feyzullah Şahin tarafından bitirildi. Suyolu sondajları adını verdimiz alanda, Doğucasarı Tepesi’nden inerek Tak’a bağlanan surun güney dibinde Serap Erkoç ve kuzeyinde Dr. cand. Havva Karademir tarafından yapılan kazılarda ise, sıradışı bir buluntu yoğunluğu ile karşılaşıldı. Bunlar arasında küçük boyutlu, ancak kaliteli işçilikli mermer heykeller ile terrakotta ve metal buluntular öne çıktı. Şevket Aktaş da, Ana Caddesi’de üç dükkân açtı.

3 Eylül 2009’da Patara’ya gelen TBMM Başkanı Sayın Mehmet Ali Şahin, onarım çalışmaları hakkında bilgi aldı. Antik Dönem’de geçirdiği yangın nedeniyle çatısı ile birlikte çöken ve bu haliyle sur duvarı içine alınarak yüzyıllarca burç işlevi gören Meclis Binası, günümüze çok kötü bir kondisyonla ulaşmıştı. Bu durumu ile ilgili bilgi aldığımız uzman mühendis ve mimarlar, acil koruma önlemleri alınmazsa, birkaç yıl içinde geri dönülmez hasarların oluşacağı konusunda hemfikir. Bu nedenle yapının “acil

statik önlemler projesi, rölöve revizyonu, restitüsyon ve restorasyon projelerinin yapılması” ihalesinin süratle gerçekleşmesi, bizleri çok sevindirdi. Taner Korkut ve Çilem Uygun danışmanlığında 6 ay süren birinci etap çalışmalarında, aynı zamanda önceki yıllarda göçme tehlikesi nedeniyle dokunulamayan noktalarda da kazı çalışmaları yapıldı. Bu çalışmalarda ele geçen çok sayıda buluntu arasında, Klasik Dönem’den ‘usta işi’ bir terrakotta baş ile hieroglif yazıt taşıyan bir İsis heykelciği özel öneme sahipti.

Havva İşkan ve Fahri Işık, Patara Meclis Binası restorasyonundan sorumlu Meclis Başkan Danışmanı ve Antalya Koruma Bölge Kurulu eski müdürü Mimar Bülent Baykal ile birlikte 2009 yılı haziran ayından restorasyonun bitip Meclis Binası’nın devir töreninin yapıldığı 20 Mayıs 2012 tarihine kadar kesintisiz olarak Patara’da kazievinde kaldılar. Restorasyonunun her aşamasında işin başındaydılar.

Meclis Binası’nda hem mühendislik hem de işçilik anlamında uzmanlık gerektiren statik önlemlerin alınmasına başlandı. Ayrıca, bu önemli projenin bilimsel şemsiyesini eksiksiz bir biçimde tamamlayabilmek için, 19-20 Eylül tarihleri arasında Patara’da konusunda uzman ve deneyimli çok sayıda bilim insanının katılımı ile bir çalıştay düzenlendi. Bu toplantı sonucunda ortak imzayla kaleme alınan “Patara Likya Birliği Meclis Binası Restorasyon Kriterleri Bildirisi” doğrultusunda, yapının restorasyon projesi de oluşturulmaya başlandı. Bu proje, yıl sona ermeden Antalya Koruma Kurulu tarafından onaylandı.

Bu uzun kazı döneminin Bakanlık Temsilcileri Ufuk Çetinkaya ile Ünal Demirer’di.

2010

Çalışmalarımız, turizm mevsiminde yoğun trafiği aksatmamak amacıyla 15 Mart günü sahile giden asfalt yolun altında kalan ve Tak’a birleşen sur duvarının kazılması ile başladı. Yol geçici olarak kapatılıp hafif araçlar için alternatif bir sapak oluşturuldu. Çalışma; batı yarısının içinde künkleri hâlâ duran bir suyolunun geçtiği ve suyun batı alnacındaki bir çörtenden iyi izolasyonlu bir hazneye aktığı Tak’taki düzenlemeyi daha iyi anlayabilmek amacıyla yapıldı. Buna ek olarak Tak üzerinde yatay jeoradar denemeleri gerçekleştirildi. Tak’ın bakım ve onarımı için yaptırılan proje Koruma Kurulu’nda kabul edildi. *Ancak Anadolu’nun bu en iyi durumda günümüze ulaşmış Tak yapısının onarımı için de bugüne kadar bir şey yapılmadı.*

Nisan ayında, Mimar Dr. Şirin Akıncı’nın mimari, Havva İşkan’ın arkeolojik sorumluluğunda başlanan meclis restorasyonu ise hiç kesintisiz ertesi yıla devredecekti. Bu yazı kapsamında ele alınamayacak kadar kapsamlı ve disiplinlerarası bir işbirliği içinde gelişen bu sürecinin yayını da gündeme alındı. Bu büyük restorasyon projesi, içinde bulunan herkes için muazzam bir deneyimdi. Her ayrıntı inceden inceye düşünüldü; uygulamaya yönelik her karar, bazen günlerce süren irdelemelerin sonucunda konunun uzmanları, kazı heyeti ve bilim heyetleri tarafından alındı. Bu süreci üç yıl boyunca yaşayan bir bilim insanı sıfatıyla, bugün Meclis Binası’nın önünde dikilip, daha ilk bakışta olup biten her şeyi anladıklarını düşünerek mesleki/akademik eleştiri ya da övgü getirenleri anlamakta çok zorlandığımı itiraf ediyorum.

Yaz ayları ile başlayan kazı sezonunda Şevket Aktaş, Ana Cadde’de çok büyük bir ekiple 29 açma yaparak Batı Portik’deki çalışmaları bitirdi. Ayrıca sur duvarlarının güneyindeki alanda ortaya çıkan sütun ve altlıkların Agora’nın Batı Stoası’na ait olduğu ve o güne dek ‘Güney Kapı’ olarak adlandırılan anıtsal girişin de bu stoanın kuzey girişi olduğunu ortaya koydu. Serap Erkoç, Liman Hamamı’nın Frigidarium ve Tepidarium bölümlerinde çalıştı. Meclis restorasyonu bağlamında ele alınması zorunlu hale gelen Kuzey Sur Duvarı ve 9. Burç’ta Feyzullah Şahin’in yürüttüğü çalışmalarda, bu surun, daha erken bir sur/teraz duvarının üzerine oturduğu ve bu erken duvarı da içine aldığı görüldü. Burada yapılan sondajlarda Hellenistik seramiğe ulaşıldı. Hem duvarın hem de burcun önünde çok sayıda Hristiyanlık Dönemi’ne ait mezar açıldı. Bu mezarların tarihleri, genelde Justinianus Dönemi’ne tarihlenen surların yapılışını

yeniden ele almamız gerektiğini ortaya koyarken, (Geç?) Hellenistik sur/teras duvarı da Patara'nın yerleşim arkeolojisinde yeni bir stratejik bulgu oldu. Ayrıca Kuzey Sur önündeki yaklaşık 4 dönümlük alanda tüm yıl devam eden kazılarda, stoanın mimarisine iz veren duvarlar ortaya çıktı. 'Suyolu sondajları' alanının kuzeyinde Havva Karademir çalıştı. Geç Klasik-Hellenistik Dönem kent surununun bir parçasına, hatta kent girişi olabilecek nitelikte mimari bulgulara ulaşıldı. Yer yer 6 metreyi bulan sondajlarda hem bugüne kadar bildiğimiz kent surlarından daha erken duvarlar; hem de bir lahit kapağı üzerinde Patara'nın ilk Lykçe yazıtı ortaya çıktı. Urs Peschlow tarafından yönlendirilen Kaynak Kilisesi ile yanındaki Gülnaz Acar tarafından kazılan mezarlık alanında Patara ve Likya'da ilk kez olmak üzere mekik/torpedo mezar olarak bilinen mezar tipine rastlandı.

Kasım ayı ile birlikte deniz fenerinin podyum onarımına da başlandı. Taş tarlalarındaki blokların taranmasından, podyum taşlarının sökülmesine; çizim çalışmalarından, blokların tek tek konservasyonlarının yapılmasına uzanan ve Meclis'deki çalışma kadar kapsamlı olan podyum onarımı işi ile, Fener'de de en az Meclis kadar kapsamlı ikinci bir proje başlamış oldu.

Ekibimize epigraf üye olarak Prof. Dr. Christof Schuler, Prof. Dr. Klaus Zimmermann, Kaynak Kilise kazısı için Dr. Sabine Möllers ve Dr. Mustafa Koçak katıldı. Bakanlık Temsilcilerimiz Nilüfer Karakaş, Azize Karabağlı ve Mahmut Altuncan oldu.

2011

Yılın ilk günlerinde, 16 Ocak'ta TBMM Başkanı Sayın Mehmet Ali Şahin Patara'ya gelerek Meclis restorasyonunda incelemelerde bulundu. Tüm bu ziyaretlerde başkanlarımıza, üst düzey mülkî ve idarî heyetler eşlik ettiler.

Meclis Binası'nda Havva İşkan'ın, denetiminde gerçekleşen restorasyon uygulamalarıyla birlikte sürdürdüğü sondajlarda temel amaç, yapının ilk inşa tarihi ve evreleri konusunda bilgilere ulaşmaktı. Erkan DüNDAR'ın deneme açmalarından gelen seramik, Meclis'in beklenen Hellenistik yapım tarihini bir kez daha ortaya koydu. Daha önce, yapıdan kuzeye doğru uzanan surların da onarılmasının getirdiği zorunlu ve olumlu etki, bu kez batıya uzanan surların da Mag. cand. Semih Orhan ve Hakan Kızıldaş tarafından ele alınmasını ve aynı anastylosis çalışmasının burada da yapılmasını beraberinde getirdi. Bu çalışmalarda diğer pek çok buluntunun yanında bir Septimius Severus büstü ile bir Arsinoe başı da bulundu.

Patara'daki restorasyon ve kazı çalışmaları tam yıl kesintisiz devam etti. Yaz sezonunda Şevket Aktaş, Patara Devlet Agorası'nın Batı Stoası'na yönelik araştırmalarını tamamladı. Bu stoadan bir zamanlar doğrudan Ana Cadde'ye geçildiği anlaşıldı. Serap Erkoç, kazıların oldukça büyük oranda tamamlandığı Liman Hamamı'nın batısına bitişik durumdaki, 1 dönümden fazla büyüklüğe sahip ve o güne kadar 'Palaestra' olarak tanımlanan yapıdaki muazzam göçüğü kaldırmaya başladı. Metrelerce yükseklikteki göçük ve tabakaların içinden çıkan bir Attis Kastratus kabartması ile bir Lenbach Heraklesi, ekibin armağanı oldu. Erkan DüNDAR, 1997 yılındaki kazısı mülk sahibince durdurulan Tak'ın güneyinde konumlu sekizgen yapıyı, bu ara alan kamulaştırıldığı için açmaya başladı. Su döşemeleri gösteriyordu ki bu bir süs havuzuydu ve MS 4. yy.ın başlarında sökülüştü. Erkan DüNDAR ayrıca Suyolu araştırmalarında da görev alarak 20 km.lik güzergâh boyunca kanal ve benzeri su iletim elemanlarını tespit edip belgelerini yaptı. Mustafa Koçak, Tak'ın yaklaşık 120 m kuzeydoğusunda yer alan M53 numaralı mezarın kazısına başladı. Urs Peschlow denetiminde Kaynak Kilise'de ve Havva İşkan denetiminde Mag. cand. Hakan Kızıldaş tarafından Mezarlık Alanı'nda kazılar devam etti. Apsis'in üzerine yapıldığı mekik mezar, mutlaka bir Aziz'e ait olmalıydı. Zira güneyindeki mekânlardan birinde de, Likya Piskoposu Eudemos'un lahit mezarı yer alıyordu. Mezarlıkta lahit sayısı 10'a çıkarken, onlarca basit toprak defin de alanın kutsallığını kanıtlıyordu. Christof Schuler ve Klaus Zimmermann, ekipleri ile birlikte epigrafik araştırmalarına devam ettiler.

Ekibe bu yıl katılan Doç. Dr. Harun Özdaş ve ekibi, Patara Limanı'nda ilk sualtı arkeojeofizik araştırmalarını yaptı. Prof. Dr. Cenk Yaltırak, Patara'nın jeolojisi ve depremselliğine yönelik araştırmalarına başladı.

Bakanlık Temsilcilerimiz Mahmut Altuncan, Gül Karaüzüm ve Ünal Demirer'di.

2012

Meclis'in restorasyonu bitti. Bu özel yapının ilk resmi ziyaretçileri, 2. Arkeoloji Öğrenci Sempozyumu katılımcılarıyla; sempozyumun son toplantısını orada yaptılar. 20 Mayıs'ta ise, yoğun katılımlı bir toplantıda TBMM Başkanı Sayın Cemil Çiçek onarılmış yapıyı tekrar Kültür ve Turizm Bakanlığı'na devretti. Meclis'in bizden sonraki nesillere ulaşmasını sağlayan ve bu nedenle şükran duyduğumuz fiziki uygulama böylece mükemmel bir biçimde sonlandırılmış oldu. Ancak; bu yola çıkılırken tüm Meclis başkanlarımızın amaçladığı ve en son devir-teslim töreninde de özellikle vurgulanan tarihsel, siyasal ve kültürel anlamda tanımsız bir fırsatın Bakanlığımız tarafından değerlendirilmeyişini anlayabilmekte zorlandık. Çağdaş Batı demokrasisine model oluşturan bu "en mükemmel yönetim biçimi"nin uygulandığı Likya Birliği Meclis Binası'na sahip olmak bir ayrıcalıktı; onun işlevine yakışan uluslararası bir toplantıyla taçlandırılması ve böylece "demokrasinin anayurdu" nun tüm dünyaya tanıtılması da bizlerin görevi olmalıydı. Yazık edilmiştir...

Yıl içindeki kazı çalışmaları tam 174 gün sürdü. Ancak kazı kapandıktan sonra devam eden Deniz Feneri podyumundaki onarımlar yılsonunu buldu; ancak podyumun köşesi aradan üç yıl geçmesine rağmen yeni bir ihaleye çıkılmadığı için hâlâ kapatılamadı. Şevket Aktaş ile Semih Orhan, Tak ve çevresinde başlaması planlanan restorasyon yapılır umuduyla kazı yaparak toprak altından yapıya ait blokları çıkardılar ve düzenlediler. Bu çalışmalar sonunda Tak'ın batı ayağından da bir revakın başladığı ve duvarlarının mermer kaplı olduğu görüldü. Erkan Dünder, ara verilmiş olan Tepecik kazılarına yeniden başlarken, yanında Yrd. Doç. Dr. Ayça Polat Becks de vardı. İki araştırmacı yapı kompleksinin evrelerini ve planını kesinleştirip yenilediler. Liman Hamamı batısında "Palaestra" olduğu düşünülen alandaki kazılar, Serap Erkoç'la devam etti. Yapı içindeki deprem göçükleri büyük oranda korundu, Cenk Yaltırak ile birlikte tsunami izleri gözlemlendi. Bir önceki sene tamamlanamayan Ana Su Deposu da Hakan Kızıldaş tarafından tümüyle açıldı. Patara su dağıtım sisteminin en önemli halkalarından biri olan bu yapıdan geriye kalan, çatıyı taşıyan sütunların kalıntılarıydı; kazıyla ele geçenler ise bir İmparator Titus başı ile Likya Valisi L. Okra'yı onurlandıran bir yazıttı. Mustafa Koçak, M52 numaralı mezardaki çalışmalarını tamamladı. Mezarın Tak'a dönük batı kenarında ortaya çıkan büyük tonoz, olasılıkla Çakallık Deresi'nden inen mevsimsel sel sularını drene etmek amacıyla yapılmış olmalıydı. Bu mezarın kuzey kenar sondajlarında ele geçen bronz bir Herme ise, bugün için, türünün bilinen tek örneği olma özelliğindedir. Urs Peschlow Kaynak Kilisesi'nde, Feyzullah Şahin ise bitişiğindeki Mezarlık Alanı'nda sürdürdükleri kazı çalışmalarını sonlandırdılar.

Bu yılın belki de en önemli alanı Semih Orhan ve Hakan Kızıldaş tarafından Tiyatro ile Meclis Binası arasında ortaya çıkarılan yapı oldu. Tiyatro'nun olası restorasyonu gözetilerek bırakılan hareket şeridi nedeniyle yarısı açılabilen bu yapının bir Prytaneion olduğunu hem konumu ve hem de plan özellikleri gösteriyordu. Bu bağlamda, epigraflarımız tarafından okunan Patara Bule (Danışma Meclisi) üyeleri listelerini içeren yazıtlı bloklar, daha bir önem kazanmıştı. Bakanlık Temsilcilerimiz Erdal Yiğit ve Fatih Özdel'di.

Patara Kazıları kurumsal kimliğimizle 18-21 Ekim 2012 tarihlerinde yapılan "YAPEX Restorasyon, Renovasyon ve Kültür Mirası'nın Korunması Fuarı"na katıldık. Türk kazılar tarihinde bir ilk olan bu katılımı Patara'yı ve çalışmalarımızı, çok geniş ve ilgili bir kitleye tanıtmaya fırsatı bulduk.

2013

25. yılımız bütün bir yıla yayılan etkinliklerle kutlandı. 21 Ocak'ta Patara'da ünik bronz Herme'nin Kültür ve Turizm Bakanı Sayın Ertuğrul Günay tarafından tanıtımı ile başlayan etkinlikler dizisi, 23 Nisan'da 'Çocukların Patarası', 17 Mayıs'ta 'Gençlerin Patarası' ile devam etti. 3 Temmuz'dan itibaren örenyerinde 'Günbatımı Konserleri' sürdü. 'Patara ve Sivil Toplum Örgütleri' etkinliği 17 Ekim'deydi. 11-13 Kasım tarihlerindeki 44 bildirili uluslararası sempozyum, bir bilim şöleni olarak geçti. 22 Kasım'da Antalya Havalimanı'nda açılan fotoğraf sergisiyle, onbinlerce kişi Patara'yı tanıdı.

Kazılarda; Tepecik Akropolisi üzerindeki Kuzey Bastion'da çalışan Erkan Dünder, yine önemli bulgulara ulaştı. Yine burada ele geçen bir Kherei ya da Kheriga sikkesi, türünün Patara'daki ilk örneği oldu ve yakın komşusu Ksanthos ile ilişkiler bağlamında şaşırtmadı. Serap Erkoç, artık bir Bazilika Thermanum olduğu kanıtlanan Liman Hamamı'nın kazısını tamamlayabilmek için büyük bir uğraş verdi. Bu görkemli yapı kompleksinin dış çevresini kuşatan mozaik zeminli mekânlar, kendi içinde yeni büyük bir araştırmanın ipucunu veriyordu.

Doç. Dr. Burcu Ceylan, Öğr. Gör. Şamil Yırşen, Dr. cand. Orçun Erdoğan ve Semih Orhan'dan oluşan ekip, zaman içinde Büyük Kilise, Bazilika ya da Kent Bazilikası olarak tanımlanan kalıntıda, uzun süredir yapılmayı bekleyen kazı çalışmalarını başlattı. Likya'nın bu en büyük kilise yapısının onarımını da içerecek etkinliklerin yeniden başlaması sevindiriciydi. Sevindirici olmayan, güneydoğu köşesinde yıkılma tehlikesi bulunan Tiyatro'nun onarımı için acil olarak talep ettiğimiz statik proje ve onarım ihalelerinin bu yıl da ve halen çıkmamış olmasıydı.

Meclis Kuzey Suru'nu daha kesin verilerle tarihleyebilmek amacıyla Semih Orhan tarafından sondajlar yapıldı. Önemli bir çalışma da Hakan Kızıldaş tarafından Suyolu sondajlarında gerçekleşti. Kuzey sondajlarının arasında bırakılan alanlarda 14 adet kesit alınarak, sondaj duvarlarında sağlamaştırma amaçlı kerpiç uygulamasına geçildi. Ralf Becks ve Ayça Polat Becks, depoda yayın için malzemelere yöneldi. M52 ve M53 mezarlarının kazısını bitiren Mustafa Koçak da malzeme çalıştı. Uzunca bir süredir Patara seramiklerinin ayırım, çizim, katalog ve envanter çalışmalarını öğrenci gruplarıyla birlikte disiplinli bir biçimde yürüten Mag. cand. Deniz Varmaz ve Mag. cand. Şeniz Varmaz, son derece düzenli bir seramik deposu oluşturdular. 2010 yılı Ana Cadde kazılarında bulunan harap durumdaki büyük taban mozaığının ilk onarım çalışmaları Şevket Aktaş tarafından yürütüldü. Prytaneion'u kazan Semih Orhan ile Hakan Kızıldaş, bu sezon uzmanlarla birlikte tüm yapının konservasyonunu da bitirdiler. Bakanlık Temsilcimiz Ünal Demirer'di.

Patara kazılarının 25 yılı bulan ve bu yılları benimle birlikte yaşayanların anlatımlarıyla ileride çok daha zengin bir biçimde derlenecek öyküsü, işte böyledir.

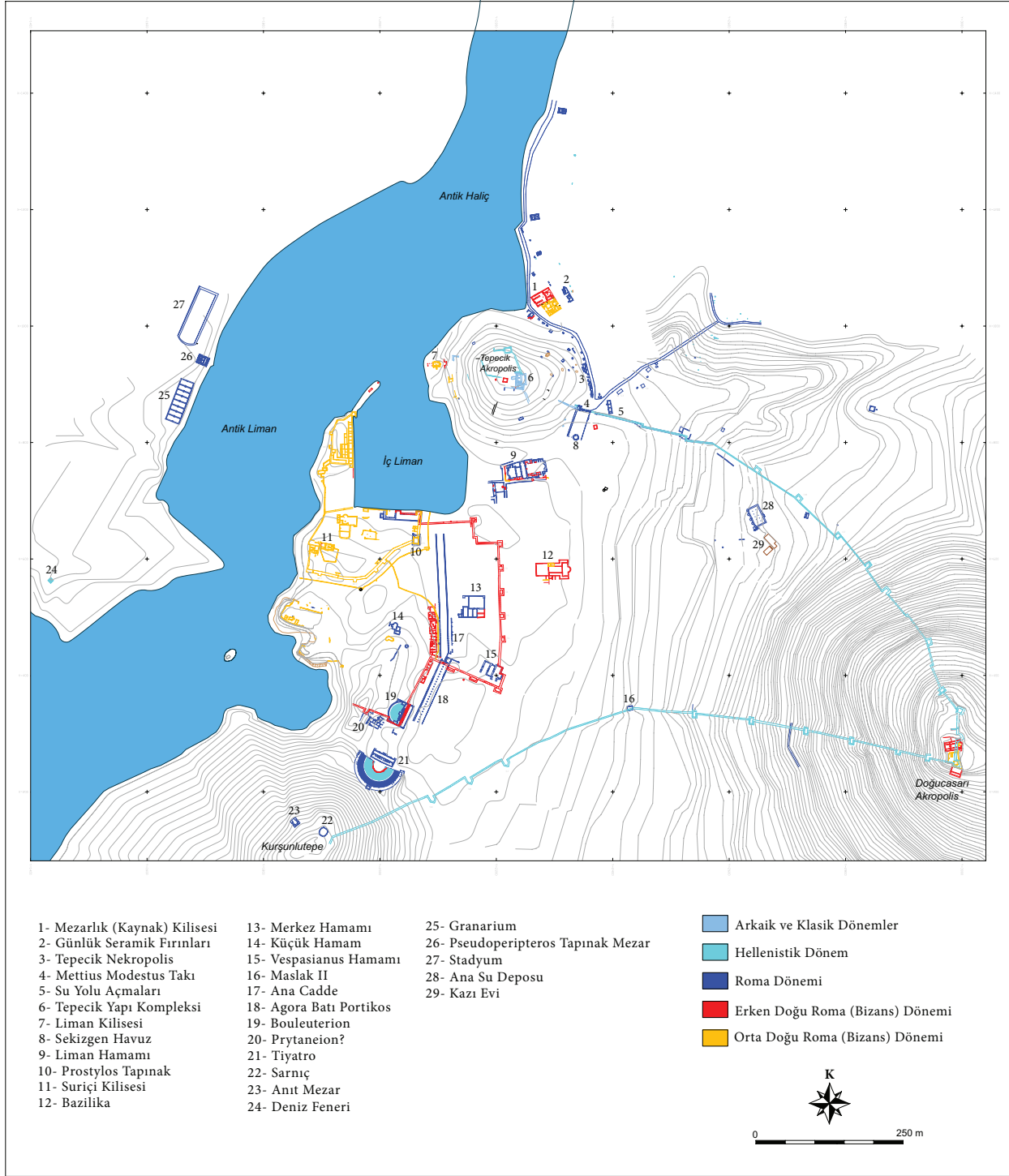
Yirmibeş yılın bu denli çabuk geçmişliği, hiç kuşkusuz çok dolu geçmişliğindedir. İyisi ve kötüsü ile, doğrusu ve eğrisi ile 'çeyrek yüzyıl' içinde yaptıklarımız ve yaşadıklarımız; öz yaşamları için hiçbir menfaat gözetmeyen insanların, kendilerine ve mesleklerine duydukları saygı ile memleketlerine duydukları sevginin tezahürüdür. Meslektaşlarım, arkadaşlarım ve çocuklarım olan öğrencilerim; Patara'yı bizden daha fazla sevecek, koruyacak ve onu bilimin en yeni teknolojilerle ileriye koşan şaşmaz yöntemleriyle araştırmaya devam edeceklerdir.

Res. 1 Patara kazı heyeti 1988

Res. 2 Patara kazı heyeti 2013

Res. 3 Patara kent planı ve çalışma alanları (S. Bruer-M. Kunze, Patara I. 1 de yayınlanan plan üzerinde E. Dünder tarafından değişikliklerle oluşturulmuştur)